

El Congrés de 1906, un horitzó per al valencianisme

Vicent Pitarch

Plantejament

És convenient que comence la intervenció desvetlant el sentit que atribuesc a la metàfora *horitzó*, incorporada al títol. I bé, la percep en dos sentits: d'una banda, l'horitzó suggereix distància, allunyament; i, d'una altra, connota també perspectiva, opció de futur. Sens dubte, el Congrés de 1906 fou un esdeveniment que va produir-se distant de la societat valenciana, en molts aspectes (geogràfic, institucional, cultural i emocional); tanmateix la seua influència, tímida i bàsicament indirecta, acabaria per deixar-se sentir —fins i tot, esdevenir decisiva— dins els rengles del valencianisme aleshores emergent. Sobre tots dos elements que constitueixen aquesta mena de paradoxa (això és, el congrés ignorat per la societat i alhora influent damunt el valencianisme) versa la conferència que ens ha congregat ací.

D'acord amb aquest plantejament, doncs, se'ns obrin dos interrogants bàsics: *a)* per què fou tan esquifida la presència valenciana al Congrés de 1906?, i *b)* quin ressò va assolir aquest damunt la societat valenciana? La primera qüestió ens empeny a situar-nos al davant del panorama social valencià vigent a les acaballes del segle XIX, una opció que suggereix de revisar els esquemes mentals que mantenim respecte de la Renaixença que va produir-se al sud de la Sènia i la seua significació. La segona pregunta ens durà de manera directa a repensar

l'aparició del fenomen social força engrescador que fou el valencianisme polític. Convindrà, doncs, que dediquem un espai plausible del nostre temps a repensar el context sociopolític valencià de l'època que va tenir lloc el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

D'entrada, podem avançar que la presència valenciana al Congrés fou no solament minsa, sinó àdhuc desconcertant. De fet, els únics quinze congressistes valencians constitueixen una nòmina irrellevant al costat dels tres milers llargs que van integrar la llista del Congrés. La dada esdevé més negativa encara si tenim en compte que la participació personal dels valencians en els treballs del Congrés quedà reduïda a una sola comunicació, la que hi féu el pare Lluís Fullana. Tot plegat no deixa de ser una contribució desmesuradament per sota de la illenca, i àdhuc inferior a la constituïda pels tres comunicants nord-catalans (Casaponce, Delpont i Blazy) i als dos algeresos (Palomba i Ciuffo); tan sols la Franja de Ponent hi quedava per darrere dels valencians, en aquest aspecte. En tot cas, l'estretor d'aquestes dades pot resultar mitigada per l'elevada representació honorífica, per l'«adhesió» de l'entitat València Nova i per la presència de Lo Rat Penat, que hi compartia els honors de la tribuna presidencial, en la persona de Teodor Llorente.

Fet i fet, la presència valenciana —raqüítica en el nombre de congressistes i en la qualitat de llurs aportacions— palesa com fou de notable la distància que s'interposava entre aquesta societat i la celebració del Congrés. Tot i això, aquest acabaria constituint un horitzó de futur per al País Valencià en els sentits següents:

a) *la unitat del català*: no sols constituïa un dels principis angulars del Congrés, sinó que alhora aquesta condició hi era reconeguda solemnement pel valencianisme oficial de l'època, això és, pel portaveu de Lo Rat Penat, el qual augurava, a l'acte inaugural, unes sessions esplendoroses «per la llengua comuna»;

b) *l'exigència de rigor*: enfront de l'erm que representava la investigació filològica valenciana, la qual havia caigut en mans de gramàtics insolvents (que podem exemplificar, per exemple, en el diletant Josep Nebot), els treballs del Congrés obrien l'alternativa d'aplicar mètodes científics a l'estudi de la llengua i alhora de plantejar amb rigor el problema peremptori de la normativització; i

c) *la planificació lingüística*: vet ací l'horitzó més lluminós amb què la llengua catalana es mostrava a la pròpia societat, la qual, a començament del segle XX, ingressava en la modernitat, un horitzó que albiraven amb nitidesa i convicció els moviments regeneradors aplegats a l'entorn de València Nova i de l'Assemblea Regionalista de València, posem per cas, tots els quals compartien el repte de conquerir l'oficialitat del català a la societat valenciana.

Destinatari, el cercle social de la Renaixença

A començament del segle XX, els únics destinataris possibles de la convocatòria d'un Congrés Internacional de la Llengua Catalana es limitaven, al País Valencià, als cercles reduïts de per-

sones sensibles al fenomen de la Renaixença; de fet, al modestíssim món de Lo Rat Penat i les seues connexions. En conseqüència, en va tractaríem de copsar l'abast de la participació valenciana al Congrés de 1906, si no érem capaços d'aproximar-nos a la realitat amb què es produïa el fenomen renaixentista en terres valencianes.

La Renaixença valenciana —que havia manifestat una embranzida considerable gràcies a la generació romàntica, així com al corrent popular que s'expressava a través de plects de fil i canya, col·loquis i auques—, durant el darrer terç de la dinovena centúria es focalitzarà en Lo Rat Penat. Recordem que la venerable «societat de amadors de les glòries valencianes» fou fundada, l'any 1878, a l'Ateneu Casino Obrer de València, per Constantí Llobart, amb el suport d'una colla de joves, engrescats amb el renaixement de «la Morta-viva». La societat naixia, doncs, impulsada per elements de la menestralia urbana, adscrits a una línia política liberal-democràtica.¹ Ben aviat, però, Lo Rat Penat cauria sota el control absolut de Teodor Llorente, la figura visible dels sectors moderats, els quals no havien de permetre que la cultura elaborada en la llengua del poble restés en mans de la Renaixença d'espardenya.

El mestratge, d'altra banda colossal i impagable, de Joan Fuster va deixar-nos la impressió que el moviment renaixentista valencià fou un producte subaltern, raquític i provincià, intensament espanyol i espanyolitzador per obra i gràcia d'una pseudoburguesia conservadora i curta de mires, la qual hauria impedit que el sector llobartià de Lo Rat Penat fes el pas vers una posició clarament nacionalista. Comptat i debatut, la Renaixença valenciana s'hauria situat, segons el diagnòstic fusterià, als antípodes del Principat pel que fa a producció literària i als progressos de la consciència nacionalista; al capdavant, doncs, havia estat un fracàs social i estètic, nacional. Vet ací, però, que aquest clixé fusterià ha estat objecte de retocs significatius per part de la historiografia valenciana actual. Ara som coneixedors que el moviment renaixentista va ser bilingüe al sud com també ho fou al nord de l'Ebre, i la percepció d'Espanya com a referent nacional no era pas substancialment diversa a una banda i a l'altra del nostre riu, un territori en conjunt que compartia amb convicció el sentiment nacional espanyol i, en el millor dels casos, una mena de doble nacionalitat. En definitiva, dins el moviment general de recuperació de la identitat del poble —que és el sentit pregon de la «renaixença»— no eren tan insalvables les distàncies que podia haver-hi entre el Principat de Catalunya i el País Valencià, o les Illes Balears.

1. La tonalitat de la ideologia política que predominava al context fundacional de Lo Rat Penat no implica, ni de bon tros, que el seu fundador projectés el moviment renaixentista circumscrit als sectors socials progressistes. Ben al contrari, Llobart va defensar en termes inequívocs una Renaixença interclassista. D'acord amb uns tals plans no hauria de sobtar el contrast que representen l'acte fundacional de Lo Rat Penat a l'Ateneu Casino Obrer i, tan sols un mes més tard, la vetlada que va oficialitzar la fundació de l'entitat en un marc propi del patriciat urbà com ho era el pavelló municipal de la fira, a l'Albereda de València. Certament, en pronunciar la seua conferència en un tal ambient selecte i institucional, Constantí Llobart degué experimentar que s'acomplia un dels seus grans somnis com a escriptor i valedor de la Renaixença.

En efecte, el bastiment de la Nació espanyola (que implicava la declaració constitucional del castellà com a llengua nacional) era una operació simultània al procés revolucionari liberalburgès, i alhora la construcció de la identitat espanyola esdevenia paral·lela a la formació de les identitats regionals. No oblidem que els liberals foren els capdavanters en la vindicació del patriotisme espanyol. En conseqüència, doncs, Llorente i Llobart, d'extracció social i de posició política antagòniques, no s'oposaven en la concepció nacional, la qual, en definitiva, no podia constituir cap mena de divisòria que s'interposés entre els sectors «progres-sista» i «conservador» de la Renaixença (Archilés i Segarra, 2005).

Justament, la primera etapa de Lo Rat Penat va coincidir amb un procés d'intensa construcció simbòlica de la identitat regional, que culminaria en l'Exposició Regional, de 1909, durant la qual reeixí Teodor Llorente com a l'ideòleg indiscutible del valencianisme oficial.

He considerat que ací podien resultar oportunes les indicacions que acabe d'adduir al voltant de la càrrega simbòlica que aporten elements com la llengua i la identitat nacional a la configuració de l'imaginari col·lectiu. En aquesta mateixa línia d'intent d'aproximació al context ideològic que caracteritzava el País Valencià al moment de ser convocat el Congrés de 1906, hi poden aportar una llum inestimable tres projectes modestos, però suggeridors, producte de la dinàmica renaixentista valenciana i que plantejaven alternatives de redreçament del panorama sociolingüístic ambiental. Tot i la simplicitat i esquematisme de les seues propostes, paga la pena de considerar aquests esborranys primitius de política lingüística. El primer, obra de Constantí Llobart, data de l'època fundacional de Lo Rat Penat i els altres dos (l'un, de Gaetà Huguet, i l'altre, de Faustí Barberà) es feren públics el 1902, gairebé a les portes de ser convocat el Congrés. Paga la pena que fem una referència, bé que siga succincta, a totes tres propostes.

a) La proposta de Constantí Llobart. Fundador de Lo Rat Penat, és la figura capdavantera de la Renaixença valenciana, al costat de Teodor Llorente. Va nàixer a València (1848), de família humil; sense completar els estudis primaris, entrà d'aprenent en un taller d'enquadernació; la seua fou una vida carregada d'infortunis fins que morí (1893) en la misèria (Pérez i Moragón, 2005). Escriptor autodidacta, va assolir un prestigi considerable dins el republicanisme federal.

Del *programa renaixentista* llombartià —que va anar exposant tot al llarg d'una vintena d'anys, exactament des de la seua primera publicació en català² fins a la mort—, interessa que en recollim els aspectes següents:

— Percepció nítida de la catalanitat idiomàtica i reconeixement del rol capdavanter de Catalunya en el procés de la Renaixença:

2. *Niu d'abelles: epigrames llemosins*, València, Josep Peydró, 1872.

No, valencians, no es morta nostra expresiva llengua llemosina, com los seus malhavorats inimichs semblaba desijaben, gracies als generosos esforços de nostres germans de Catalunya y les illes Mallorques, esforços generosos que de hui en avant debem nosaltres ab tot fervor imitar (Llombart, 1878: 11);

los catalans que son mes amants de les còses de sa tèrra, que nosaltres los valencians [...] hui tenen los seus dictionaris, la sehua gramática, los seus periódichs, los seus calendaris, les seues rondalles o novéles, etc. tot per supost, escrit en llengua catalana, qu'en lo fondo es la mateixa valenciana y mallorquina;³

tan pròp com està, moltes llegües pareix que disten de Valencia á Catalunya: Así tot es abandono y desdeny per tot lo de casa; allá tot interés, tot entusiasme y carinyo.⁴

— Conscient de la magnitud del repte de redreçar la situació idiomàtica, invoca en aquesta tasca formidable de la Renaixença la col·laboració no sols dels valencians, sinó del conjunt del Principat i les Illes.

— Atribueix a la llengua la facultat de vertebrar la societat, dins la tradició herderiana que s'implantava arreu dels pobles europeus sense Estat:

Mas no es asunto baladí el cultivo de nuestra lengua; en ella está como encarnado el espíritu de un gran pueblo, y siendo el primero de los elementos que constituyen la existencia esencial y característica de cualquier país, es un deber principal, una sagrada obligación la que todos tenemos de conservar y perfeccionar el materno idioma, inapreciable herencia que nos legaron nuestros venerables antepasados.⁵

— Preveu vehiculats els grans objectius renaixentistes a través d'una *acadèmia* que havia de ser alhora la institució que agrupés i organitzés els escriptors valencians, sense distinció d'adscripcions polítiques. A la tal acadèmia (que bé podria dur el nom de Los Fills de la Mortaviva), hi atribuïa quatre comeses fonamentals: *a*) bastir els tres pilars de la normativització (establir una gramàtica, sancionar una ortografia i revisar el diccionari d'Escrig⁶); *b*) editar un periòdic; *c*) publicar una biblioteca catalana; i *d*) restaurar els Jocs Florals (Escartí, 2005: 143):

D'ella, ab l'activa cooperació d'els intellijents, podrá i xirne una bona gramática llemosino-valenciana, que tan utilosa pot sernos; una ortografía, millor que lo breu ensaig que tenim á punt de donar al públich; podriem també empendrer lo perfeccionament de lo *Diccionario* de lo Sr. En Joseph Escrig, que tant podria millorar-se; podriem anar estudiant les reformes hui compatibles en l'estat de nostra llengua; podriem publicar-ne un periódich per de promte, y tal volta, mes enllá, la «*Biblioteca llemosina*», compòsta de les principals obres llemosines, antigues y modernes, que tenim grans desitjos de donar á la estampa. Altra de les còses que podriem durne á cap per medi de l'Academia, serien

3. *Niu d'abelles: epigrames llemosins*, o.c., pròleg, València, Josep Peydró, 1872.

4. *Lo Rat Penat. Calendari llemosí*, 1878, p. 12.

5. «Ensayo de ortografía lemosino-valenciana», 1871. [Climent, 2003: 284].

6. Josep ESCRIG i Constantí LLOMBART, *Diccionario valenciano-castellano*, 1887. [Guardiola, 2005].

los Jochs florals, los quals celebraria ab tot l'aparament qu'en l'antigor sels donaba, y que tant han cridat l'atenció de tota Espanya, en los últims anys qu'en Barcelona es verifiquen.⁷

— Finalment, tampoc no hauríem d'ignorar els esforços, no sols la vindicació inequívoca, que Llombart va esmerçar amb l'objectiu d'aconseguir que el valencià del carrer —tan prolífic en literatura populista— disposés així mateix dels registres formals i produís tota mena de gèneres cultes.

El plantejament renaixentista de Constantí Llombart s'arredoneix amb les aportacions que hi va fer un dels seus prosèlits, Lluís Tramoyeres i Blasco,⁸ en un treball suggeridor, «La lliteratura llemosina dins lo progrés provincial», que va ser premiat amb la Ploma d'Argent als Jochs Florals de València de 1879 i que Llombart va incloure al capdavant de la seua obra mestra *Los fills de la Morta-viva*. Segons Tramoyeres, el moviment renaixentista (la «restauració del llemosí») es vehicula a través de dos corrents, o dues motivacions: «per curiositat», l'una, i «pera vigoritzar lo caràcter del poble», l'altra. Si bé ens hi fixem, la indicació de Tramoyeres ens empeny a distingir una Renaixença *arqueològica* (la restitució de l'idioma com a peça de museu) d'una altra clarament *sociològica*. En aquest sentit, els renaixentistes «per curiositat» serien els erudits i els filòlegs, que aborden la llengua «com element d'erudició», en una comesa que compta amb una incidència social més aviat limitada. De manera clara, Tramoyeres hi opta per la percepció renaixentista que actua «pera vigoritzar lo caràcter del poble», en la qual, per damunt de les consideracions sobre els valors històrics, hi és determinant la funció comunicativa que té la llengua com a vertebradora d'una societat activa, oberta al progrés. Ben mirat, el model renaixentista que reivindica, lluny de propugnar la restauració de monuments lingüístics com a peces de museu, apunta a la reconstrucció de la llengua com a eina de regeneració social:

Restaurarla, es restaurar la llengua materna, perfeccionarla, introduint veus nóves, fentla armoniosa, sintética, polida, disposta á espresar dende lo mes vulgar á lo mes esforçat, dende la filosofia á l'història, dende la poesia á les ciencias y les rondalles, pera que per mig d'ella se puga espresar lo pensament valencià ab originalitat y decor, ab sa nativa gracia y donaire, fentla esturment dialectich y aptituds de la nostra raça (Tramoyeres, 1879: XIV-XV).

Així doncs, i com a continuïtat lògica del seu fil discursiu, Tramoyeres havia d'insistir tot seguit que la «restauració del llemosí», això és, la Renaixença, no ha de limitar-se al sistema lingüístic estricte, sinó que més aviat:

[...] lo moviment llemosí, abraça totes les manifestacions de la vida; dende la llengua á l'art, y dende 'l dret á les costums. Pera que done fruyts, es necessari que no se concrete á punt determinat.

7. *Lo Rat Penat. Calendari llemosí*, 1876, p. 13-14.

8. Lluís Tramoyeres i Blasco (València, 1854-1920), llicenciat en filosofia i lletres, periodista, professor de l'escola de belles arts i arxiver, formà part dels fundadors de València Nova.

Tot quant siga objecte de l'activitat provincial, està dins del seu domini. La perfecció de la llengua, lo teatro, la conservació de tradicions, l'estudi del dret foral, les organitzacions gremials, la economia, la pintura, la educació popular y la música deuen ser objecte d'estudi, de renovació (Tramoyeres, 1879: XV).

Ben mirat, una tal projecció del fenomen renaixentista damunt els diversos àmbits de la cultura, acabava de ser defensada pel mateix Teodor Llorente, en un article en què manifestava la seua disposició a col·laborar amb Lo Rat Penat (Roca Ricart, 2005: 91):

[...] una sociedad, academia, reunión o como quiera llamársele, de buenos valencianos, que se dedicase a estudiar y enaltecer todo lo de Valencia, comprendiendo la poesía y el arte, la historia y la ciencia, los monumentos y las instituciones, cuanto constituye la obra de un pueblo, llenaría una necesidad que se deja sentir vivamente.⁹

Tal com la veig, la distinció que explicita Tramoyeres posa sobre la taula un aspecte suggeridor de la Renaixença valenciana. En efecte, al cercle llombartia —que he representat ací mitjançant un parell de figures ben significatives, el mateix Llombart i el seu incondicional Tramoyeres— s'hi manifesta un fenomen que potser no ha estat prou avaluat, i és l'èmfasi amb què els renaixentistes d'espardenya propugnen la dignificació de la llengua i, encara més, l'abast que hi atribueixen. La qüestió, en efecte, restava plantejada amb nitidesa mitjançant la disjuntiva entre la «curiositat» asèptica i el compromís per «vigoritzar el poble». L'èmfasi i l'abast posats en la vindicació de la llengua no han de considerar-se com una simple qüestió de matís, sinó que més aviat hi esdevenen elements força rellevants que ajuden a establir diferències, pel que respecta a la dimensió de les *conviccions renaixentistes*, entre els diversos integrants de l'estol de versificadors i prosistes que s'adscriuen al moviment de la Renaixença.

Definitivament, hem arribat a superar la visió, que havia esdevingut clàssica, d'escindir la Renaixença valenciana en dos sectors, un de progressista i l'altre conservador, els quals presasament haurien concebut el fenomen renaixentista amb criteris contraposats. Tanmateix, avui sabem que fou elevada la confluència de sensibilitats en aspectes centrals, com ara l'estima del «llemosí» i la seua contribució a la grandesa de la Nació espanyola. Sens dubte, Teodor Llorente va erigir-se aviat en el patriarca admirat i incontestat d'uns i altres, sense discussió, de republicans i silvelistes, de poetes de guant i d'espardenya. En aquest sentit, tothom va acceptar que la Renaixença valenciana fos «apolítica», d'acord amb el disseny imposat per Llorente.

Tot i això, resulta així mateix inequívoc que la defensa, i sobretot la funcionalitat, de la llengua que els renaixentistes vindicaven als seus versos oferia tonalitats sensiblement —àdhuc substancialment— diferents entre els uns i els altres. D'entrada, no fóra correcte

9. T. LLORENTE, «La societat del Rat-Penat», *Las Provincias*, 13.07.1878.

menystenir que Constantí Llobart fou, més que no pas un simple valedor del «llemosí», un partidari decidit d'eleva la categoria social de la llengua que comparteixen el conjunt de pobles de la catalanitat. Fet i fet, la vena renaixentista llobartiana fou més activista i més coherent que no la llorentina (Archilés i Segarra, 2005: 65-66). I al mateix temps, al si del ratpenatisme sovintejaven —potser hi eren majoria— els poetes en valencià de diumenge a la vesprada que compartien l'ofici amb l'opció decidida de sumar-se al procés de castellanització que tot just acabava d'impulsar la burgesia autòctona. I és per aquest cantó que no ha perdut completament la seua vigència el diagnòstic fusterià segons el qual la Renaixença valenciana fou un fracàs. Ho fou, sens dubte, en la mesura que no va ser capaç d'aturar —potser ni tan sols de mitigar— el fenomen castellanitzador emergent. No podem amagar, doncs, que hi havia, en realitat, un ratpenatisme mitologicoretòric (Ricard Blasco va etiquetar el llorentinisme de «valencianisme platònic») enfront d'un altre de sociològic. Ben mirat, el discurs rònegament «erudit» —que en deia Tramoyeres— hi feia una funció inequívoca d'anestèsia damunt les noves inquietuds emergents.

Sobre el vast fenomen de la Renaixença, fa la impressió que hi ha pendent un ampli exercici de reflexió al voltant de la transformació que van experimentar els Jocs Florals, els quals foren restaurats des d'unes certes arrels populars i que tot d'una foren sotmesos a la intervenció burgesa. Siga com siga, la distinció de sensibilitats renaixentistes que va esbossar Tramoyeres acabà per produir al si del procés renaixentista la revolta de València Nova,¹⁰ que aportava un nou rumb dins els projectes polítics del país i, doncs, unes reivindicacions renovades, realment operatives, en l'àmbit de la comunicació social.

b) Dues propostes renaixentistes de començament de segle XX. Després d'haver fet una incursió en el projecte d'actuació renaixentista que va plantejar Constantí Llobart, ara ens hauríem de situar davant les dues propostes que van llançar, en aquesta mateixa direcció, dos continuadors seus, Gaetà Huguet i Faustí Barberà. Curiosament, totes dues coincidiren, en termes estrictes, en el temps: daten del 1902.

Gaetà Huguet i Brevia¹¹ (Castelló de la Plana, 1848-1926), un dels comerciants més dinàmics al nord valencià de les acaballes dels segles XIX i XX, fou company i coreligionari de

10. L'any 1904, una colla de joves poetes inconformistes amb la trajectòria de Lo Rat Penat fundaren la societat valencianista València Nova; juntament amb el promotor principal, Josep M. Puig i Torralva, en foren fundadors Francesc Badenes i Dalmau, Ramon Andrés Cabrelles, Eduard Boix, Isidre Torres, Francesc Costell i Lluís Tramoyeres. Posteriorment, s'hi incorporà Faustí Barberà, que n'esdevindria president. El 1906 publiquen el butlletí *València Nova* i l'any següent promouen la Primera Assemblea Regionalista Valenciana, inspirada en Solidaritat Catalana. Els elements més radicals acabarien integrant, l'any 1908, la Joventut Valencianista.

11. Vegeu J. L. HERRÁIZ i P. REDÓ, *Republicanisme i valencianisme (1868-1938): la família Huguet*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, 1995.

Constantí Llobart i militant, per damunt de qualsevol altra opció, de la causa valencianista. Va exposar els fonaments de la seua proposta per a la Renaixença valenciana en l'article «Notes valencianistes», que publicà a la revista local *Ayer y hoy* (1902). Tot manifestant la seua esperança en el progrés del «renaixement literari valencià», proclama amb contundència que aquest moviment no serà satisfactori mentre la llengua no vehicule la totalitat dels àmbits de la comunicació social, això és, l'intel·lectual i el religiós, l'escola, l'administració pública, el comerç i l'agricultura, les societats econòmiques i tota mena d'entitats d'àmbit valencià:

[...] voldríem vore lo moviment llenguístich valencià ensenyorejat de totes les manifestacions intel·lectuals de la nostra regió, reconquistant lo púlpit en l'església; un siti honrós en l'escola pública; anul·lant l'injust bandejament de qu'en es víctima en los municipis, diputacions, cambres de comerç y agrícoles, societats econòmiques y tota classe d'organismes que no siguen rònega y exclusivament nacionals.

Creem puix, qu'es hora d'imprimir nou y vigorós impuls á d'aquest moviment encarrilantlo per amplex vies y donantli orientacions que responguen á les necessitats reals de la vida. No n'es prou que los nostres poetes escriguen versos valencians, y qu'el nostre poble parle valencià. Si pretenem vigorisar la nostra raça, conservar lo carácter típic que la Naturalea y l'història donen al poble nostre, cal que lo conexement del nostre llenguatge litterari forme part integrant de l'educació de tot valencià mijanament cult (Huguet, 1902: 31-32).

Sens dubte, el manifest programa de Gaetà Huguet era ambiciós i rigorós. De fet, «no n'es prou que los nostres poetes escriguen versos valencians», ni tan sols «qu'el nostre poble parle valencià». Definitivament, les condicions històriques no permetien que el patrici Huguet vindiqués amb nitidesa l'hegemonia de la llengua nacional, però sens dubte hi reclamava unes condicions d'avantguarda. I val a dir que, en el cas personal seu, la proclama no tenia res de retòrica.

Naturalment, a la base de la política lingüística que dissenyava Gaetà Huguet hi havia l'elaboració d'«una bona gramàtica», a més de la redacció de textos escolars, tals com un catecisme de la doctrina cristiana, sengles epítoms d'història i de geografia del país i un tractat breu d'agricultura (Huguet, 1902: 33-34).

De vocació política, com Huguet i Llobart, Faustí Barberà i Martí (Alaquàs, Horta, 1850-València, 1924) fou doctor en medicina, pioner en el tractament de la psicosis i la psicoteràpia i investigador en l'educació de deficients físics i psíquics. Com a màxim exponent del moviment rupturista amb Lo Rat Penat, fou elegit president de la societat València Nova, així com de la Primera Assemblea Regionalista de València (l'intent d'aclimatar al País Valencià el projecte de Solidaritat Catalana). Per la seua condició de vicepresident de Lo Rat Penat, i atès que el president, Honorat Berga, acabava de dimitir del càrrec, va haver d'inaugurar les sessions de l'entitat, el dia 7 de desembre de 1902, amb un discurs que ha estat unànimement con-

siderat el germen immediat del valencianisme polític¹² (anomenat «regionalisme», d'acord amb la terminologia de l'època). La publicació d'aquest text fou rebuda per mossèn Alcover en els termes següents:

L'opuscle del Dr. Barberà ofereix filològicament un interès particular perquè son autor ha tengut el bon sentit d'escriure'l en pur valencià, ficant-hi moltes de les formes característiques i peculiars del llenguatge vivent d'aquelles regions. Així ho haurien de fer tots els escriptors valencians: fugir de tot castellanisme, conservar-se ben valencians de llenguatge i d'esperit; refer i suplir les deficiències de mots i de formes acudint als tresors imponderables de llurs clàssics, que són l'honor de la literatura catalana. No, no els demanam que catalanegin, això és, que copiïn el parlar de Barcelona. No han de catalanejar; han de valencianejar (Moll, 1962, 21).

El discurs, en definitiva, constituïa una alternativa radical a la inanitat en què havia caigut el ratpenatisme, damunt el qual llança la consigna de la politització oberta:

En una paraula, Lo Rat Penat deu fer valencianisme aclarint la intel·ligència y encenent lo sentiment (Barberà, 1910: 18).

Pel que fa en concret a la qüestió de la llengua, el plantejament bàsic de Faustí Barberà es concentra en els aspectes següents:

— Enfocament rigorós i vindicació abrandada de la funció social de la llengua, el factor identitari per excel·lència:

[...] la característica més culminant que tenim, el distintiu valencià que més guèrra ha sofert y el que victoriós se sosté gracias al poder conservador del nostre poble (Barberà, 1910: 23).

— Declaració nítida de catalanitat:

... la fraternitat entre'l Rosselló y Catalunya y'ls demás païssos de llengua Catalana (Barberà, 1910: 10).

En aquest sentit convé remarcar la puntualització que l'autor fa sobre la noció de dialecte:

[...] com el valencià, si es dialècte, he hu ha d'esser de la llengua catalana, may del castellá (Barberà, 1910: 23).

— Recrimina als escriptors populistes la manipulació grotesca i denigradora que fan de la llengua del poble; i, en contraposició, propugna una tasca de «purificació de la llengua», que hauria de plantejar-se dos objectius centrals: *a*) bandejar les expressions grolleres i *b*) eli-

12. Amb esmenes i addicions, el discurs fou editat vuit anys més tard, amb el títol *De regionalisme i valentinicultura. Discurs vell i comentaris nous* (Barberà, 1910). Daniel Sala (Martínez Roda, 2000: 117) atribueix al discurs el títol original de «La misión de Lo Rat Penat frente al problema del regionalismo».

minar del registre gràfic les lletres i signes manllevats al castellà, que són impropis de la nostra ortografia (Barberà, 1910: 29).

— Denuncia en termes enèrgics la deserció idiomàtica:

Es molt odiós vore dins families valencianes de veritat y d'arreal, cóm els pares, per atre costat persones de bòn discuirir, per seguir la mòda ridícola y antirraccional, no deixen ni tan sòlament que les criaes parlen en valencià als *sinyors* (Barberà, 1910: 26).

— Exigeix l'ús del valencià arreu de les «nòstres Corporacions populars» (Barberà, 1910: 32), així com la recuperació de la llengua al sistema educatiu.

— Fet i fet, Lo Rat Penat, d'acord amb el programa del seu vicepresident Faustí Barberà, ha d'inculcar en els valencians i

[...] fer-los entendre que no sòlaments tenen el dret á la seua llengua, sino el deure de usarla (Barberà, 1910: 28).

Heus ací una proposta de política lingüística que s'avançava en termes notoris a la realitat del seu temps, tan avantguardista que el pas d'un segle llarg no ha estat prou perquè haja estat incorporada a l'Estatut d'autonomia.

En editar el seu discurs —al cap de quatre anys de la celebració del Congrés de 1906—, Faustí Barberà posava èmfasi en la catalanitat de la llengua dels valencians, alhora que feia ostentació d'amistat amb mossèn Alcover:

Recomane als llectors, á propòsit de nòstra llengua, que no deixen de fulletjar l'òbra titulada «Questiões de llengua y lliteratura Catalana», escrita per lo distinguit filòlech mon respectable amich D. Antòni M^a. Alcover. Palma.- 1903 (Barberà, 1910: 30-31).

Arribats en aquest punt, ens pot resultar clarificadora una visió panoràmica sobre la qüestió de la llengua, tal com es manifestava a la societat valenciana en general, i especialment als sectors adscrits al fenomen de la Renaixença, amb el benentès que aquesta percepció ha de resultar determinant per copsar la incidència que havia de tenir el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana damunt el País Valencià. En termes esquemàtics, doncs, el panorama sociolingüístic valencià a l'època del Congrés presentava el perfil següent:

— El moviment renaixentista, que comptava amb gairebé un segle de vida, començava a esllanguir-se, ofegat en la seua inanitat. Com a reacció hi sorgia el valencianisme polític.

— La Renaixença acabà sent hegemonitzada per Lo Rat Penat, l'origen del qual es vincula al procés renaixentista de Catalunya. Per damunt del prestigi que s'hi guanyà el fundador, Constantí Llobart, aviat s'erigí com a exponent incomparable del ratpenatisme Teodor

Llorente, a través del qual la burgesia assolí de sufocar les arrels populars amb què fou projectada l'entitat.

— Entre els renaixentistes del Principat i els del País Valencià (i de les Balears, si bé en menor escala), les relacions sempre foren fluïdes i constants. Els processos de col·laboració (de «confraternitat») entre els territoris a una i altra banda de l'Ebre eren força més sovintejats del que sembla indicar la presència valenciana a les sessions congressuals del 1906. D'altra banda, des de València fou constant el reconeixement de la tasca impagable a favor de la llengua comuna que duïen a terme els renaixentistes de Barcelona, i també de Mallorca.

— Els màxims exponents de Lo Rat Penat (Llorente i Llombart,¹³ al capdamunt) mai no dubtaren de la unitat de la llengua catalana, si bé tampoc no s'estaren de cedir a la pressió ambiental que tot sovint els empenyia a manifestar-s'hi en termes opacs o confusionaris, el més estès del qual fou el de «llemosí». El pare Lluís Fullana simbolitza el cas d'aquells autors que, havent començant amb el convenciment de la unitat de la llengua, acaben negant-la, sovint per motius extralingüístics, una conducta que serà la causa del refredament de les relacions entre mossèn Alcover i el pare Fullana.

— D'altra banda, Josep Nebot o Gaetà Huguet representen el sector oposat a la catalanitat de la llengua dels valencians, el qual estaria integrat, d'acord amb el diagnòstic de Llorente, per «los más de los escritores del día» (Ferrer, 2004: 145).

— La migradesa dels treballs filològics va constituir un dels dèficits notoris del moviment renaixentista valencià, una situació que era denunciada el mateix any 1906 per Teodor Llorente (Ferrer, 2004: 82, 139-141) i, més tard, per Gaetà Huguet¹⁴ i per T. Llorente Falcó,¹⁵ posem per cas. El prestigi de gramàtic que assolí el pare Lluís Fullana sols és comprensible des d'una societat aliena a la recerca filològica de l'època. Com a valor excepcional comptàvem aleshores amb el canonge Roc Chabàs.

— A les acaballes del segle XIX, la burgesia valenciana, sobretot a les ciutats de València i Alacant, tenia força avançat el propi procés de castellanització, que aviat produirà efectes de

13. Per exemple, a l'*Ensayo de ortografía lemosino-valenciana*, publicat a la 3a ed. (1887) del *Diccionario valenciano-castellano*, de Josep ESCRIG (el *Diccionario Escrig-Llombart*), Constantí LLOMBART s'hi acull, en més d'una ocasió, al recurs de «nuestra lengua», amb valor inequívoc de catalanitat, una expressió que tindrà el seu doble en la «llengua comuna» que farà servir Vicent Mancho en l'acte inaugural del Congrés.

14. En una carta (de 29.12.1908) a Teodor Llorente, Gaetà Huguet s'hi lamentava: «¿Hi ha filolechs a la nostra terra que coneguen les llengües mares y les franceses é italianes germanes; que hagen fet estudi conciensut dels nostres classichs y del parlar dels nostres pobles hon l'influencia castellana no sia sentida? Ho en dubte. Si no tenim aquests elements caldrans crearlos» (Teodor LLORENTE FALCÓ [ed.], *Epistolari Llorente. Correspondència rebuda de 1861 a 1911*, v. II, *Cartes de llevantins (1901-1911)*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1929, p. 259).

15. «No s'han distinguit mai els valencians per sos estudis filològics de la seua llengua» (Teodor LLORENTE FALCÓ, «Pròlec», a L. FULLANA, *Gramática elemental de la Llengua Valenciana*, València, 1915, p. 8).

mimesi damunt de sectors urbans subalterns. Mentrestant, les masses populars mantenien uns índexs força elevats d'analfabetisme i una rotunda lleialtat lingüística, que no era incompatible amb la difusió de nombrosos prejudicis idiomàtics.

— Contra la deserció lingüística s'alçaren veus vigoroses, alhora que la Renaixença valenciana va conèixer projectes ambiciosos (que hem exemplificat en Constantí Llobart i Lluís Tramoyeres, Gaetà Huguet i Faustí Barberà) per a reconduir la situació sociolingüística.

El context sociocultural valencià que acabem de descriure va ser precisament el destinatari de la convocatòria del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

El Congrés

El maig de 1905, mossèn Alcover tornava a València, on pronunciava una conferència a l'Associació Regional de Societats Obreres Catòliques —presidida, per cert, per sis bisbes—, en la qual exposà la necessitat d'estudiar la llengua catalana, així com les altres tres llengües hispàniques, mitjançant la redacció del diccionari i de la gramàtica integrals de la llengua. (Recordem que ajornava l'estudi de l'ortografia per a més endavant.) La ciutat del Túria no li era gens estranya, al canonge manacorí. De fet, tot just publicada la *Lletra de convit* (1901), començava les primeres «eixides» al País Valencià, els anys 1901 i 1902, amb l'objectiu de promocionar-hi l'Obra del Diccionari. Tal com explicaria seixanta anys més tard el seu deixeble F. de B. Moll —a la conferència de clausura del curs de Lo Rat Penat—, mossèn Alcover durant els seus viatges

[...] fou rebut pertot com un heroi i proclamat apòstol de la nostra llengua. Els seus viatges no eren solament d'estudi, sinó també de propaganda, en la qual predicava els principis d'unitat lingüística de tots els territoris que visitava (Moll, 1962₂: 14).

Així doncs, amb els treballs de l'Obra del Diccionari, el prevere incombustible començava a enginyar una magna reunió que hauria d'aplegar estudiosos de la llengua catalana per tal de tractar-ne la sintaxi, una iniciativa que exposà el 25 de gener de 1904, en la conferència que pronuncià a l'Ateneu Barcelonès. Aquest projecte alcoverià ben aviat n'eixamplaria els horitzons i, per indicació de Bernhard Schädel, així com d'Antoni Rubió, assoliria el perfil d'una assemblea científicopatriòtica d'àmbit internacional. Per descomptat, mossèn Alcover en fou sempre l'ànima i la iniciativa; i no cal dir-ho, el president indiscutible. Precisament, al discurs de l'any 1961 a Lo Rat Penat, que acabe de citar, F. de B. Moll al·ludia al Congrés de 1906 amb aquests termes:

En aquella ocasió quedà consagrat Mn. Alcover de manera apoteòsica com a capdavanter del moviment d'integració cultural de totes les terres de la nostra llengua (Moll, 1962₂: 15).

Al capdavant, la Comissió Tècnica (integrada per Antoni M. Alcover, Antoni Rubió i Lluch, Jaume Massó i Torrents, Josep Pijoan i Joaquim Casas-Carbó) faria pública la convocatòria de la magna assemblea, a la qual assignava dos objectius precisos:

a) «Cal, donchs, ara que la llengua catalana ha recobrat la seva dignitat literaria, que'ns afanyèm a estudiar-la tecnicament en la seva íntima estructura» (PCILC, 1908: 13).

b) «El Congrés s'ocuparà, donchs, del desenrotllament dels estudis filològics a Catalunya. Tractarà, ademés, de les qüestions històriques y literaries que ab la llengua estiguen relacionades, y pensarà en proveir a la defensa y estensió d'aquesta nostra estimada llengua catalana» (PCILC, 1908: 14).

Heus ací, doncs, que els dos objectius angulars del Congrés (l'estudi de la llengua catalana i la seua planificació) tot d'una esdevindrien les finalitats centrals amb què seria fundat, l'any següent, l'Institut d'Estudis Catalans.¹⁶

Com és sabut, la convocatòria del Congrés fou «un èxit esclatant» (F. de B. Moll), havent assolit la fita formidable de 3.088 congressistes.¹⁷ De fet, d'acord amb el diagnòstic de Moll (1962₁: 81):

La transcendència d'aquest Congrés per a la renaixença lingüística i literària de Catalunya fou grandiosa. Tot el que s'ha fet després en l'estudi, fixació, depuració i conreu de la nostra llengua, prové de l'embranchida presa per la gent de 1906 en aquella assemblea científico-patriòtica promoguda i organitzada per Mn. Alcover.

Sens dubte, era el congrés de mossèn Alcover. Almenys pel que fa al País Valencià, la totalitat dels congressistes ho foren per la mediació del canonge manacorí, el qual havia aconseguit de vertebrar una xarxa formidable de contactes, arreu de la catalanitat, col·laboradors seus en la magna empresa de l'Obra del Diccionari. Tot i això la societat valenciana reaccionava mitjançant una apatia considerable davant la convocatòria de la magna assemblea. N'és un testimoni signficatiu la carta que adreçava Teodor Llorente (de Museros estant, el 13 de setembre de 1906) al canonge Roc Chabàs, just un mes abans de la inauguració del Congrés:

El amigo Massó¹⁸ me escribe preguntándome si pienso ir al Congreso de la lengua catalana. Yo no sé si en Valencia se ha pensado algo de esto, y si «Lo Rat-Penat» ha tomado alguna iniciativa.

16. Estatuts de l'IEC, art. 2.

17. Aquesta xifra bé podia haver estar superada de fet amb algun participant no inscrit. Tenim notícia, per exemple, que Josep M. Pereç, el nom del qual no figura en cap registre del Congrés, hi assistí en representació de València Nova (v. p. 84 i 86).

18. Jaume Massó i Torrents, membre de la Comissió Tècnica del Congrés.

Me parece que la representación valenciana no debería faltar. Y ningún representante sería más autorizado que V., tratándose de trabajos lingüísticos. Yo quizás me animara á ir si fuese V.¹⁹

Definitivament, per bé que mossèn Chabàs ni tan sols s'hi va inscriure, Llorente va assistir al Congrés, des de la inauguració fins a la cloenda. Paga la pena d'insistir que entre els tres milers llargs de congressistes, la societat valenciana solament n'hi aportava vuit d'honoraris, més set d'efectius. Dels honoraris, tan sols de tres en tenim certesa de l'assistència; i potser foren els únics, per tal com no ens consta que hi participés cap dels set socis efectius. Mossèn Garcia Girona —aleshores resident a Saragossa— és l'únic de qui podem aventurar amb una probabilitat elevada —Gimeno (2004: 110) ho assegura— que assistís personalment a les sessions congressuals.²⁰

Entre les raons que expliquen una tal penúria hi ha, d'una banda, l'erm que constituïa aleshores l'estat dels estudis filològics al País Valencià i, d'una altra, la gasiveria amb què les institucions valencianes respongueren a la convocatòria del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Mentre que aquest va comptar amb el suport, econòmic i moral, de nombroses entitats públiques i privades, entre les quals hi havia les quatre diputacions del Principat i un nombre elevat d'ajuntaments del Principat i de les Balears, el País Valencià limità la seua resposta a l'adhesió pelada que hi van donar Lo Rat Penat i València Nova, els dos símbols del valencianisme de l'època. D'aquesta manera, tenim Llorente i Mancho (als quals cal afegir Vicent Greus) que acudeixen a Barcelona en nom del ratpenatisme i, d'altra banda, Faustí Barberà, que ostentava, en qualitat de president, la representació de València Nova, però que sembla que no assistí al Congrés, com segurament tampoc no ho feren ni monsenyor Laguarda, bisbe d'Urgell, ni el bisbe Benlloch, administrador apostòlic de Solsona i futur cardenal Benlloch. Sobre la presència al Congrés del provincial dels franciscans de Catalunya, el pare Ramon Usó, tampoc no en tenim cap indici. Hi ha, finalment, el congressista honorari pare Lluís Fullana, també superior provincial dels franciscans, però de València, que devia el seu honor dins el Congrés a la condició que ostentava de ser la figura emblemàtica dels gramàtics valencians d'aleshores.

Sens dubte, per tal de copsar la significació i la transcendència social del Congrés ha de resultar il·lustratiu de traçar la semblança dels quinze congressistes valencians. A efectes didàctics els reagrupem en les dues categories conegudes, de congressistes honoraris i efectius.

19. *Epistolari Llorente*, v. III, *Suplement a les cartes de llevantins. Cartes de Llorente*, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1936, p. 178.

20. En una carta, datada a Palma el 20 de gener de 1906, mossèn Alcover informa a mossèn Garcia Girona: «La rebaxa dels Ferrocarrils és per tots els congressistes, per tots els qu'hagen d'assistir an-el congrés, com oradors o com oyents. ¿Qué no dexem desamparada a n-el congrés la regio del Maestrat? Vostès del Maestrat son els que hu poren tractar amb més competència!».

Congressistes honoraris

D'entrada, la presentació d'aquest conjunt de congressistes reclama un parell d'observacions. Per exemple, hom ha considerat sovint que els congressistes honoraris valencians es reduïren a quatre (Llorente, Mancho, Fullana i Barberà), una avaluació que cal rectificar en el sentit de doblar-ne el nombre. En efecte, als quatre esmentats cal afegir-hi dos bisbes, un magistrat i un provincial dels franciscans. Notem, finalment, que de les catorze presidències honoràries del Congrés, els valencians en van ostentar tres: monsenyor Laguarda, bisbe d'Urgell; monsenyor Benlloch, bisbe de Solsona, i Teodor Llorente. Tot seguit presente les semblances corresponents dels vuit congressistes valencians honoraris.

Teodor Llorente i Olivares (València, 1836-1911), personatge polifacètic i carismàtic, líder social, polític i literari, que va dominar el panorama social valencià del darrer terç del segle XIX (Roca, 2004). Director degà de la premsa regional, diputat i cap del Partit Conservador a València, fou certament, tal com pregonava la caricatura famosa de Folchi, «tot Lo Rat Penat».²¹ L'any 1907 encara li fou proposada, per part de València Nova, la presidència honorària de l'Assemblea Regionalista de València, que tanmateix refusà. De fet, la seua figura es projecta damunt el valencianisme tot al llarg del segle XX.

L'any 1918, al parlament que pronuncià mossèn Alcover als Jocs Florals de València, davant la regina Filomena Bernat i Llorente, que precisament era néta de Teodor Llorente, hi rememorava la figura gegantina del ratpenatista amb aquests termes:

[...] aquell Patriarca del Renaxement Valencià va enaltir y immortalisar la nostra llengua. Per los qui la parlèm, *Llorente* serà sempre *nom de Rey*.²²

Abans que mossèn Alcover, Miquel Duran i Tortajada, havia recordat el patriarca, en un article publicat a *Las Provincias*, l'11 de maig de 1913, com

[...] immortal Llorente, estrella de luz esplendorosa que por su propia fuerza irradiativa llegó a iluminar todos los ámbitos de nuestra patria (Ferrer, 2004: 152).

21. El 1897, *Folchi*, això és, Manuel GONZÁLEZ MARTÍ, publicava la caricatura «Los Jocs Florals de Llorente», acompanyada pels versos següents: «Sent, com sóc, En Teodor, / sóc lo poeta premiat, / la reina, el mantenedor, / i... per a dir-ho millor, / jo sóc tot Lo Rat Penat».

22. Parlament reproduït per J. MASSOT I MUNTANER [ed.], *Per la llengua. Antoni M. Alcover*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1983, p. 71-77. Llorente, personalment o a través de la seua llarga ombra, col·locà en la «cadira d'or» dels Jocs quatre regines de la família, dues filles —Maria, la primera en la dinastia jocfloralasca, i Josefina Llorente i Falcó—, i dues nétes, Filomena Bernal i Llorente, i Matilde Llorente Monleón.

Teodor Llorente va presidir la comissió que representava Lo Rat Penat davant el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (i encara cedí al Dr. Antoni Rubió i Lluch la presidència de la primera sessió de la Secció Literària, «escusantse per son poch oir»). A la sessió inaugural ocupà un lloc destacat a la presidència,²³ per bé que, per problemes de salut, delegà en Vicent Mancho el discurs de salutació, donat que

[...] al vórer este local grandió, al vórer tantes persones aquí reunides, temé que la paraula no poguera ser ben entesa (PCILC, 1908: 87).

Amb tot, per a la sessió de cloenda va redactar un petit poema —que hi llegí el vicepresident de l'Associació de Lectura Catalana—, acceptat amb «una gran ovació», el qual poema és una lloa abrindada a la catalanitat (PCILC, 1908: 672, 674):

Germans de la gloriosa Catalunya,
els de l'Illa daurada y Rosselló,
els d'Alguer, que separa'l mar y allunya,
però l'oblit de vostre origen, no;
pera recort d'aquest venturós dia,
—per la partida solament amarch,—
Valencia una abraçada vos envía,
arborant com penó de germanía
la llengua d'Ausies March.

Pocs dies després de la fi del Congrés, Antoni Rubió i Lluch li adreçava una carta, en la qual hi ha els paràgrafs següents:

La seva darrera lletra, pera mi tan honrosa com immerescuda, es una de les majors satisfaccions que m'ha produït el Congrés [...].

Jo no estich satisfet de lo que's va fer per V. durant la seua curta estada entre nosaltres. L'excés dels estrangers, va fer que a valencians y mallorquins se'ls tractés com de casa. Vosté mereixia molt mes per lo que val, y perque es ja un dels poch Patriarques de la Renaixensa.²⁴

Vicent Mancho i Soriano és un personatge amb una biografia que continua sent força grisa i opaca. Sabem que va nàixer a Sagunt i que el curs 1885-1886 estudiava dret (segurament civil) a la Universitat de València. Fou secretari de la Junta de Govern de Lo Rat Penat dos

23. Precisament l'any 1906 fou editat a Barcelona un petit volum de poesies de LLORENTE, *Poesies triades*, amb l'objectiu de difondre a la ciutat i al Principat en general la figura del patriarca de la Renaixença valenciana.

24. *Epistolari Llorente*, v. II, Barcelona, Biblioteca Balmes, 1936, p. 126.

cursos (1889-1891) (Sala, 2000: 98), precisament dins un període caracteritzat per la gran inèrcia que dominava l'entitat, aleshores gairebé morta. El 21 de març de 1905 fou proposat per al nomenament de professor auxiliar interí, a la Universitat de València,²⁵ a fi de cobrir-hi una substitució. Curiosament, a les actes del Congrés el professor Mancho hi figura com a catedràtic.

Forma part de la comissió —amb Teodor Llorente, que la presideix— que representa Lo Rat Penat davant el Congrés, i amb aquesta condició apareix a l'escenari congressual en les dues sessions més solemnes, la inaugural i la de cloenda; en aquesta, fins i tot ocupa un lloc a la presidència, com Llorente i Fullana. Solament intervé a la sessió inaugural, amb un discurs breu de salutació, que no passa de ser una lloa a Llorente i alhora la sol·licitud de la vènia per a ocupar el lloc que corresponia al gran patriarca, que aleshores es veia afectat per un estat de decrepidud considerable. Havent indicat davant la magna assemblea:

No creguèu que m'acobardeixi, pues estich acostumat a parlar en públich, si be a parlar en una altre llengua,

tot seguit hi afirma:

Germans: Represento aquí a la Societat «El Rat Penat» de Valencia.

Esta societat està dedicada al cultiu y al progrés de la llengua comuna, de la que n'és una de tan-tes branques frondosa y gloriosa (PCILC, 1908: 87).

Heus ací tota la substància continguda en el discurs del senyor Mancho, per cert, un parlament maldestre, improvisat,²⁶ que alguna mà del Principat, en transcriure'l, va retocar, una circumstància que explica, per exemple, les incongruències manifestes en el registre del discurs.

Fra Lluís Fullana i Mira (Benimarfull, Comtat, 1871 - Madrid, 1948), religiós de l'orde franciscà, dins el qual ocupà càrrecs de relleu. Des de 1902 fou col·laborador assidu de mossèn Alcover,²⁷ gràcies al qual participà en el Congrés de 1906. Convé remarcar que el pare Fullana va ser l'únic valencià que va aportar una comunicació al Congrés Internacional de la Llengua Catalana, exactament «Ullada general sobre la morfologia catalana» (PCILC, 1908: 249-282). La comunicació és el primer estudi filològic de l'època contemporània fet des del País Valencià i aplicat al català; va ser un treball elaborat amb bones dosis d'il·lusió i de pretensions, però força desafortunat, «metodològicament deficient», que:

25. AUV. Arxiu General, Caixes, núm. 106/3. Dec aquesta informació a l'amabilitat de la vicerectora de la universitat, doctora Maria Josep Cuenca.

26. En dóna testimoniatge la crònica de *Las Provincias*, 17.X.1906.

27. Fullana aportà a l'Obra del Diccionari 10.171 cèdules lexicogràfiques (Climent, 2004: 30, n. 15).

fa una descripció de la morfologia verbal catalana amb un criteri diasistemàtic, aplicant-hi, d'acord amb Jaume Nonell, les «lleis fonètiques» que haurien condicionat l'evolució de les diverses formes verbals (Ferrando, 1988₂: 174-175).

D'entrada, la intervenció de Fullana tingué un ressò favorable a la premsa de Barcelona, i el mateix mossèn Alcover hi va afirmar:

Cal dir que'l treball de Fr. Fullana és notabilíssim y és un dels que faran fructífera l'obra del Congrés (Climent, 2004: 47).

La intervenció, tanmateix, fou durament criticada per B. Schädel, una crítica que fou l'origen del distanciament de Fullana respecte del seu gran admirat mossèn Alcover.

Siga com siga, el pare Fullana va tornar del Congrés amb impressions ben favorables (Llorenç, 1989: 596). De fet, el pare Fullana va emprendre una activitat intensa en l'estudi i divulgació de la llengua, fins al punt que esdevingué el gramàtic de referència indiscutible al País Valencià tot al llarg del primer terç del segle XX; i és amb aquesta aurèola que encapçala la signatura de les Normes de Castelló (1932). Membre de Lo Rat Penat, de l'Acadèmia de la Llengua Catalana, del Centro de Cultura Valenciana, ingressà a la Real Academia Española en representació valenciana de l'àrea de la llengua catalana. També fou col·laborador de l'Institut d'Estudis Catalans.

Ara, el seu caràcter pusil·lànim i les seues contradiccions el menaren a viure unes transformacions ideològiques que van des de la defensa rotunda de la catalanitat de la llengua dels valencians fins a la idea obsessiva del particularisme lingüístic valencià. I és així com va acabar la seua trajectòria de gramàtic, immers en una frustració profunda, sense disposar d'un sol seguidor de les seues idees peregrines.

Faustí Barberà i Martí. El perfil de la seua personalitat ha estat exposat més amunt (v. p. 71-73), en presentar la seua proposta de política lingüística, durant el seu famós discurs a Lo Rat Penat, a finals de 1902. Ara toca de centrar-nos en la seua participació al Congrés de 1906. En aquest sentit, considere rellevant de remarcar les indicacions següents: *a*) en fou congressista honorari en representació de València Nova, de la qual era president; *b*) tanmateix no consta que hi assistís personalment; *c*) admirador de mossèn Alcover, F. de B. Moll va fer l'elogi següent del president de València Nova:

El valencianista més encès dels qui actuaren a favor del Diccionari en la primera dècada d'aquest segle, fou el doctor Faustí Barberà (Moll, 1962₂: 20).

I d) Barberà era defensor de la catalanitat de la llengua dels valencians, una posició ideològica que, tanmateix, no era compartida unànimement per l'entitat que presidia.

Joan Josep Laguarda i Fonollera (València, 1866 - Barcelona, 1913). A València va llicenciar-se en dret civil i es va doctorar en teologia i dret canònic. Protegit pel cardenal Sancha, fou bisbe auxiliar seu a Toledo (1899-1902) i posteriorment bisbe d'Urgell (1902-1906); el 6 de desembre de 1906 fou traslladat a la seu de Jaén (1906-1909); finalment fou bisbe de Barcelona (1909-1913). Impulsor de les fundacions d'obres de caràcter social, a Barcelona va promoure la reconstrucció dels temples destruïts durant la Setmana Tràgica. Fou enterrat a l'església del Carme, que ell reedificà.

Joan Baptista Benlloch i Vivó (València, 1864 - Madrid, 1926). A la Universitat de València va llicenciar-se en teologia i dret canònic. Bisbe administrador apostòlic de Solsona (1901-1906), poc després de ser clausurat el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana fou traslladat a Urgell (1906-1919), on succeí al bisbe Laguarda. Com a copríncep d'Andorra promogué les obres públiques al bisbat; també fundà l'Institut Obrer. Arquebisbe de Burgos (1919-1926), fou nomenat cardenal.

Vicent Greus i Roig²⁸ (Alginet, Ribera Alta, 1837 - Barcelona, 1907). Llicenciat en dret per la Universitat de València, l'any 1869 va ingressar a la carrera judicial i fou magistrat de Tarragona i president de l'Audiència Territorial de Barcelona. Mantingué relacions literàries amb Fèlix Pizcueta i Vicent V. Querol, que l'empenyeren a publicar els seus versos. Sent magistrat de l'Audiència de Barcelona, fou congressista en representació de Lo Rat Penat.²⁹

Ramon Usó i Arnal (Vila-real, Plana Baixa, 1861 - Barcelona, 1909). Religios de l'orde franciscà, en fou provincial de Catalunya (1905-1908) i amb aquesta condició figurava al Congrés com a congressista honorari. Va ser un dels tres preveres assassinats durant la Setmana Tràgica, exactament al carrer de Calaf, de Barcelona.

Congressistes efectius

Tot seguit, i d'acord amb el patró emprat amb els congressistes honoraris, presentem la semblança dels set congressistes efectius.

Carreres i Llinyana, Francesc (Moixent, Costera, 1872-1919). Prevere, activista de la llengua, ratpenatista, col·laborador de mossèn Alcover i historiador local. L'any del Congrés era rector del seminari pontifici de València. A la clausura del Congrés, hi va trametre l'adhesió personal.

28. Levante-El Mercantil Valenciano, *Gran enciclopedia de la Comunidad Valenciana*, València, Prens Valenciana, 2005, t. VII.

29. Com a tal, figura a les actes (PCILC, 1908: 28); tanmateix, segons el *Llibre d'actes de Lo Rat Penat. De 1906 a 1915* (p. 13), «se va nomenar representants de Lo Rat Penat, en l'esmentat Congrés, al President honorari d'esta Corporació Exm. Sr. D. Teodor Llorente y Don Vicent Mancho».

Carreres i Llinaryana, Leonard (Moixent, Costera, 1881-1971). Germà de Francesc, fou mestre d'Aielo de Malferit (Vall d'Albaida).

Chabàs i Llorens, Roc (Dénia, Marina Alta, 1844-1912). Membre de Lo Rat Penat, canonge i arxiver de la seu de València; fundador i director de la revista *El Archivo*, publicà edicions crítiques del *Misteri d'Elx* i de l'*Espill*, de Jaume Roig. Amb una preparació filològica excepcional, col·laborà amb mossèn Alcover. Recordem que Teodor Llorente considera el canonge Chabàs el filòleg valencià més ben preparat d'aleshores (v. p. 76-77). Vindicà que la llengua materna havia de ser present a l'escolarització dels xiquets valencians, per bé que considerava el castellà com la llengua de cultura a la societat valenciana.

Garcia Girona, Joaquim Francesc (Benassal, Alt Maestrat, 1867 - Baeza, Jaén, 1928). Prevere, membre de la Germandat de Sacerdots Operaris Diocesans, fou rector dels seminaris de Saragossa (1903-1919), de Còrdova (1919-1926) i d'Oriola (1926-1927), així com director espiritual del seminari de Baeza, Jaén (1927-1928), en el qual trobà la mort. Va publicar, incomplet, el *Vocabulari del Maestrat* i el poema èpic *Seidia*.³⁰ Dins el seu àmbit de relacions culturals a Tortosa hi hagué la del cronista local Francesc Mestre i Noè, congressista. Col·laborador de mossèn Alcover («el considero com lo meu mestre» confessaria el mossèn benassalenc, a qui Alcover catalogaria entre els «col·laboradors qui tenen poca son»), hi manté una correspondència prolífica, des del 1902 fins al 1926, alhora que li encomana la revisió dels seus poemes. També fou col·laborador, a partir del 1914, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Gómez i Miranda, Ferran. Natural de València, fou directiu de l'Associació de Beneficència Domiciliària de la Mare de Déu dels Desemparats i col·laborador de mossèn Alcover.

Giménez Fayos, Josep Maria (València, 1886-1974). Historiador i publicista; professor de la Facultat de Ciències i de l'Escola d'Arts i Oficis de València. Va fundar i dirigir la revista *Cultura Valenciana* (1926-1931), que utilitzà com a plataforma del seu valencianisme conservador i alhora dels criteris lingüístics, sovint distorsionadors, del pare Fullana. Ocupà càrrecs directius a Lo Rat Penat i col·laborà amb Nicolau Primitiu, al Centre de Cultura Valenciana i a Sicània. Fou un dels col·laboradors més joves amb què comptava mossèn Alcover al País Valencià; més tard va participar en la Comissió de l'Exposició del *Diccionari*.

Vicedo i Sanfelipe, Remigi (Alcoi, 1868-1936). Prevere, víctima de la Guerra Civil. Col·laborador de mossèn Alcover, publicà una guia (1925) d'Alcoi.

Encara n'hi podríem afegir un més, de congressista, que s'hi va inscriure sent resident al País Valencià. És el jesuïta **Bartomeu Arbona i Estades** (Sóller, 1862 - Barcelona, 1936), col·laborador de mossèn Alcover; residí al convent de Sant Domènec d'Oriola prop d'una tren-

30. Vegeu Òscar PÉREZ i Ramon PARÍS, *Seidia, poema valencià del principi de la reconquesta*. *Joaquim Garcia Girona*, València, Saó, 2000.

tena d'anys (1905-1931), durant els quals hi fou rector i prefecte d'estudis; a Oriola creà institucions de caire social. Morí víctima de la Guerra Civil.

Deixant de banda, doncs, el pare Arbona, mallorquí, els quinze congressistes valencians (entre honoraris i efectius) que acabem d'identificar ofereixen un panorama de la varietat comarcal força suggeridor. Així doncs, sis eren originaris de l'Horta; dos, de la Costera i un, de cadascuna de les comarques següents: l'Alt Maestrat, la Plana Baixa, el Camp de Morvedre, la Ribera Alta, la Marina Alta, el Comtat i l'Alcoià. Hi havia una majoria de clergues: vuit (dos bisbes, un canonge, dos superiors provincials franciscans i tres capellans) contra set congressistes laics. Gairebé tots mantingueren relacions més aviat intenses amb el ratpenatisme i, en concret, amb la seua branca ideològica conservadora. Dels quinze, sabem del cert que assistiren al Congrés Llorente, Mancho, Fullana i potser mossèn Garcia Girona.³¹ Tanmateix, ens consta que no hi fou el canonge Roc Chabàs, pel testimoni de Llorente al seu article a *Las Provincias* del 12 de novembre de 1906 (Ferrer, 2004: 139-143): «El Dr. Chabàs hubiese hecho muy buen papel en el Congreso catalán; es lástima que no fuese».

També en devia ser absent mossèn Francesc Carreres, per tal com tramet l'adhesió personal a la cloenda del Congrés, així com Faustí Barberà, a qui hem de suposar a València la setmana de la magna congregació científica, segons la carta que adreça a València Nova el seu representant, Josep M. Pereç (v. p. 86) .

Tot plegat, dues institucions (Lo Rat Penat i València Nova) i quinze congressistes (disset, si hi incloem els casos del pare Arbona i Josep M. Pereç) constitueixen un rèdit ben minso de la participació valenciana en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, sobretot tenint en compte l'extensa xarxa de col·laboradors en l'Obra del Diccionari que mossèn Alcover va aconseguir al País Valencià. La mateixa *Lletra de convit* comptava amb les benediccions apostòliques de la jerarquia eclesiàstica en ple de les diòcesis valencianes catalanoparlants, això és, l'arquebisbe de València i els bisbes de Tortosa i Oriola. En aquesta direcció, una línia d'estudi força suggeridora ens portaria a cercar les causes per les quals no van inscriure's al Congrés alguns valencians com els següents, en la seua majoria col·laboradors entusiastes del canonge de Manacor: Lluís Tramoyeres i Blasco,³² Josep M. Puig i Torralva,³³ Lluís Cebrian Mezquita,³⁴ Francesc Badenes i Dalmau,³⁵ Gaetà

31. Òscar Pérez Silvestre no documenta l'afirmació que deixa anar a la nota 15 de la p. xvii (Ò. PÉREZ i R. PARÍS, *Seidia, poema valencià del principi de la reconquesta. Joaquim Garcia Girona*, València, Saó, 2000: «Garcia Girona fou l'únic assistent al Congrés nat a les comarques castellonenques».

32. V. p. 68-70.

33. València, 1854-1911; deixeble de Constantí Llobart, dirigi (1880-1882) el *Calendari llemosí*. Membre de Lo Rat Penat, el 1904 va fundar València Nova.

34. València, 1851-1934; metge; amic de Constantí Llobart i membre de Lo Rat Penat. Succé Llorente com a cronista de València.

35. Alberic, 1859 - València, 1917; poeta ratpenatista, s'interessà per temes filològics.

Huguet i Breva,³⁶ Salvador Guinot i Vilar,³⁷ mossèn Julià Sanjuan i Pascual,³⁸ Pasqual Boronat i Barrachina,³⁹ Josep Sanchis i Sivera,⁴⁰ Antoni Vicent i Dols⁴¹ i, encara que no era valencià de naixement, ací mereix un lloc guanyat amb mèrits sobrats Jeroni Forteza i Valentí.⁴²

El ressò i el reflex socials

En un context de solemnitat, semblant al de la sessió inaugural, el dia 17 d'octubre de 1906 tenia lloc la sessió de cloenda del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb la presència, a la mesa presidencial, de tres valencians, Llorente, Mancho i Fullana. Recordem que hi fou llegit el poema que havia compost expressament per a l'ocasió Teodor Llorente. Del discurs final, pronunciat per mossèn Alcover, paga la pena d'adduir afirmacions com les següents:

[...] el Congrés s'es celebrat per escitar, per encendre, per enardir la gent, a favor de l'estudi d'aquelles qüestions [les grans qüestions pendents de gramàtica catalana], per promoure per tot arreu els estudis filològics y gramaticals [...] tot axò son uns preliminars fecundíssims d'un augment gros de cultura filològica y gramatical dins el territori de la nostra llengua, a favor de la restauració, depuració, reintegració y enaltiment de aquesta metexa llengua nostra [...]. El Congrés ha lograt interessar l'atenció de Barcelona, de Catalunya, dels elements intel·lectuals de València, Balears, Rosselló y dels filòlechs de les altres nacions [...]. L'obra del Congrés no es acabada; tot just ha comensat. Es ver

36. V. p. 70-71.

37. Castelló de la Plana, 1866 - 1944; el 1905 publicava a *L'Avenç* «Escenes castelloneses»; més tard esdevindria fundador i president de la Societat Castellonenca de Cultura, l'entitat protagonista de les Normes de Castelló. Gimeno (2004: 111) assegura que Salvador Guinot no assistí al Congrés, per bé que havia promès a mossèn Alcover que hi aniria, tal com fa constar el canonge manacorí en una carta a mossèn Joaquim Garcia Girona: «¿Qué no dexem desamparada a n-el congrés la regio del Maestrat? Vostès del Maestrat son els que hu poren tractar amb més competència. En Guinot de Castelló me prometé que vindria a n-el congrés, just com espectador. A veure si s'en encarreguen entre tots».

38. Morella, 1865-1949; prevere col·laborador de mossèn Alcover. Dirigí la revista *Vallivana* i col·laborà en alguna altra publicació dels Ports; també publicà un parell d'obres costumistes i tingué una activitat rellevant en la coronació de la Mare de Déu de la Vallivana. Beneficiat de la catedral de València, passà els darrers anys de la vida com a capellà de la Vallivana, durant els quals es lliurà a la reconstrucció de l'ermita i l'hostatgeria. Morí en aquest santuari.

39. Penàguila, 1866 - València, 1908; eclesiàstic i erudit.

40. València, 1867 - 1937; canonge de la seu de València i erudit, estudis de l'obra de sant Vicent Ferrer. Fou el primer valencià que va ingressar a l'Institut d'Estudis Catalans (1916), com a membre corresponent de la Secció Històrico-Arqueològica.

41. Castelló de la Plana, 1837 - València, 1912; jesuïta; pioner dels moviments socials del catolicisme.

42. Mallorca, 1846 - València, 1923; periodista i poeta floral; fou bibliotecari de la Biblioteca Provincial de València i redactor de *Las Provincias*.

qu'avuy el tancam, el Congrés, pero l'obra seua ha de seguir endavant, pero de bon de veres; l'em-penta donada no s'ha d'aturar, sino cobrar més briu cada dia. El Congrés ha de comensar una nova era per la nostra llengua, per la nostra filologia, per les nostres lletres (PCILC, 1908: 678-680).

Així com a Catalunya el ressò d'aquesta magna reunió fou clamorós, al País Valencià la celebració del Congrés va passar gairebé desapercibuda. No tinc notícia, per exemple, que la premsa alacantina hi dediqués ni una miserable ratlla. El diari valencià que va afanyar-se a informar sobre la inauguració del Congrés fou *La Provincia*, de Castelló de la Plana, el qual el dia 12 d'octubre ja en donava la notícia.⁴³ Tres dies després, *El Mercantil Valenciano*, de València, incloïa una crònica de l'Agència Mencheta, que se centrava en la presència de Llorente i Mancho a la sessió inaugural. Naturalment, el diari que va prestar més atenció al Congrés va ser *Las Provincias*, de València, que dirigia Llorente. D'altres diaris de la ciutat, com *El Radical* o *La Voz de Valencia*, van limitar la informació sobre el Congrés a breus procedents d'agències. A Castelló de la Plana, el diari *Heraldo de Castellón* sols va fer-se eco de l'excursió dels congressistes l'endemà de la cloenda, mentre que *La Provincia* va fer un seguiment del Congrés, per bé que a través de cinc breus, tot al llarg de la setmana.

Naturalment, una atenció especial mereix la revista *València Nova*, el butlletí de la societat del mateix nom, que aglutinava el valencianisme polític emergent i que aleshores presidia Faustí Barberà. Un mes abans del Congrés, el butlletí inseria en les seues pàgines una informació succinta que anunciava la celebració del Congrés i les condicions per inscriure-s'hi.⁴⁴ Tot sembla indicar que aquesta informació no va aconseguir ni una sola inscripció. D'altra banda, la representació de l'entitat davant el Congrés presenta uns certs elements de curiositat: per un costat, hi ha el seu president, Faustí Barberà, que és congressista honorari; i al mateix temps, el butlletí informa que el representant de l'entitat és Josep M. Pereç, vocal de la Junta Directiva, el qual, tanmateix, no consta en cap llista de congressistes. En qualsevol cas, tenim confirmada la presència de Pereç al Congrés i la remissió que fa a València Nova d'un telegrama de salutació per part de la Comissió Organitzadora del Congrés; el telegrama és adreçat al president de l'entitat, una circumstància que demostraria que F. Barberà no va desplaçar-se a Barcelona per participar en la magna concentració congressual. Siga com siga, com a mostra de la disposició de València Nova davant el Congrés, poden ser il·lustratius els fragments següents:

Amants de nostres coses, y per tant de nostra hermosa llengua, havém acudit joyosos á l'invitació que'ls organitzadors del primer Congrés Internacional de la llengua catalana nos han dirigit [...].

43. «De Barcelona. Congreso. Ha principiado el congreso de la lengua catalana. Como son muchos los congresistas que asisten á las sesiones, es pequeño el salón del Consejo de Ciento, por cuyo motivo se celebrará en el Teatro Principal». (*La Provincia. Diario de Castellón*, 12.X.1906, p. 3).

44. «Per la nostra llengua», *València Nova*, núm. 9, 1.IX.1906.

Heu así nostra adhesió á l'esmentat Congrès:

«Entusiastes admiradors de l'hermosa llengua d'oc, una de quals branques, la valenciana, parlem nosatros, veém ab moltíssima satisfació la tasca qu'es proposa realisar lo Congrès de la Llengua catalana que va a celebrarse. Carím de títols pera presentarnos entre'ls homens il-lustres qu'á rompre una llança en pró de l'hasta huy menyspreada llengua vindrán á Barcelona, empero no ha de ser aixó obstacle que nos fasa retraure, perqu'enteném que tots estém obligats, per modestes que siguen nostres forses, á contribuir ab lo que pugám al gloriós ressorgiment de la cultíssima, dolça y rica parla de nostres Reys, de nostres poetes, de nostres sabis, de nostra història, de nostra nacionalitat, qu'en tan gran modo contribuí a formar» (València Nova, 1906).

No hauríem de passar per alt el fet que València Nova col·laborà en l'exposició bibliogràfica que va muntar el Congrès, mitjançant l'aportació de la col·lecció del seu butlletí i de dues obres del fundador i president honorari de l'entitat, Josep M. Puig i Torralva, exactament *Lliris y carts*⁴⁵ i *Mare y Madastra*. Amb tot, *València Nova* no tornaria a esmentar el Congrès, ni com a objecte de noticiar ni com a matèria de comentari, fins a la publicació de l'article que hi signava Franch i del qual paga la pena d'extraure les reflexions següents:

El Congrès de la llengua catalana celebrat en Barcelona en el mes prop passat, ha demostrat plenament l'esperit d'una mateixa raça, d'un mateix poble, que demprés d'uns cuants sigles de separació per motiu de l'obra destructora dels castellans, ha resurgit potent y avasalladora la unió d'un poble gran, actiu e intel·ligent que busca son engrandiment per mig del treball, sense descuidar els punts essencials, que son emanciparse del organisme viciós del poder central, buscant en l'autonomia lo remey, convençuts de la rêmora del caciquisme y dels malèfichs y odiosos governants.

Allà per los sigles XIV y XV, la unitat de la raça era perfecta; en lo Principat, com a València y Mallorca, tots parlaven igual, en bon català, y escrivien com parlaven [...].

Nosaltres, els valencians, no devem pendre les coses alçant els muscles, devem considerar la gran obra que fan nostres germans y com ells, treballar units tots, pera la regeneració de nostra pàtria.⁴⁶

Heus ací, doncs, una proclama nítida i estimulante de catalanitat, eixida dels rengles de València Nova. Ens consta, per descomptat, que en aquesta entitat pionera del valencianisme d'avantguarda contemporani la percepció de la identitat nacional, ni tan sols de la identitat idiomàtica, no era pas homogènia. Amb tot, hi emergia en termes inconfusibles, de manera paral·lela a la celebració del Congrès de 1906.

Precisament, en l'aspecte de les identitats, al text de València Nova a què fem referència, hi reapareix un terme que havia esdevingut clau, la *germanor*, el qual comptava amb una

45. *Lliris y carts* conté el poema «A Catalunya», una mostra primerenca d'expressió rotunda del nacionalisme catalanista.

46. *València Nova*, núm. 13, 6.XI.1906.

trajectòria dilatada tot al llarg de la Renaixença, amb un ús tan sovintejat que, de vegades, el fa equívoc. Tinguem en compte que els renaixentistes valencians ben aviat descobriren en els seus homòlegs del Principat l'exemple que cal imitar i el suport en la seua tasca que, a fi de comptes, és una tasca compartida. Fet i fet, es reconeixen mútuament germans.

L'any 1865, Teodor Llorente es permetia de retraure la «politització»:

Mes no vullgau que tornen de nou los antics segles,
puix morts estan per sempre los Jaumes i els Borrells,

als renaixentistes del Principat, a través del seu poema «Als poetes de Catalunya», germans que parlen la nostra llengua:

Oh catalans poetes, los que dels nostres avis
parleu la dolça llengua, volguda del meu cor
[...].
¿Per qué greus y plorosos, germans, jo vos contemple [...].

Al mateix acte fundacional de Lo Rat Penat, el 31 de juliol de 1878, en un ambient de solemnitat institucional, tant Constantí Llombart com Teodor Llorente i Ricard Cester hi al·ludien a la germanor. El fundador, al seu discurs inaugural, exclamava amb optimisme:

¡Ya, per fi, Valencia [...] sembla correspondre al crit patriotich de renaiximent donat fa temps per nostres germans de Catalunya! [...].

No, valencians, no es morta nostra expresiva llengua llemosina, com los seus malhvirats inimichs semblaba desijaben, gracies als generosos esforços de nostres germans de Catalunya y les illes Mallorques (Llombart, 1878: 9, 11).

En Llorente, l'àmbit d'aquesta germanor hi podia aparéixer en termes vagues, sobretot davant el seu públic fidel del ratpenatisme:

¡Amics, germans: la patria llemosina
renaix per tot!

En d'altres circumstàncies, però, s'hi manifestava al descobert; així el veiem al seu discurs als Jocs Florals de Barcelona de 1880, en què ell precisament proclamava mossèn Cinto Verdaguer mestre en gai saber:

¡Germania, germania! vinch a cridar jo aquí [...] entre tots los que en Valencia, Mallorca y Catalunya despenjen la citra empolegada.

Ara, en Ricard Cester la germanor assolía una dimensió força explícita al seu poema «¡Desperta, València hermosa!»:

¡Catalans! ¡Mallorquins! ¡siau per nosaltres
germans, sempre germans, fins dá ab la tomba,
y aquí hont lo terra-trémol ja retomba,
aviats voreu surtirne l'illa d'Oc!

Sense l'ímpetu del jove Cester, un ancià Vicent Boix invocava la germanor entre Barcelona i València:

I eixa terra, cantors, la meua pàtria,
és germana també de Barcelona.

Per la seua banda, amb un to abrandat, Josep M. Puig i Torralva cloïa el poema «A Catalunya» amb aquests versos:

Invicta Catalunya, arxiu d'eterna fama,
mare de mils de pobles als moros recobrats,
la germanor València en alta veu proclama,
jamai trenquem los llaços que amor ha ben lligats.

Naturalment, un tal sentiment de germanor comportava la percepció, més o menys nítida, d'identificació amb la llengua. I tot sembla indicar que aquesta percepció d'identitat no quedava gaire afectada per la interferència del prejudici occitanista. Com és ben sabut, el tòpic de *llemosí* va funcionar, en plena Renaixença, com a tàctica per salvar la identitat de la llengua catalana per damunt de la diversitat nominalista que s'havia consolidat arreu del territori lingüístic. Així, per exemple, un ratpenatista com Vicent Venceslau Querol, que gosa publicar els seus poemes sota el títol de *Rimes catalanes* (1877), també apostrofa «germans» els poetes occitans («Als poetes provençals»).

No cal dir que aquesta familiaritat entre valencians i «catalunyesos» s'intensificava mitjançant els intercanvis mutus en les grans manifestacions de la Renaixença, com ara els Jocs Florals. Recordem en aquest sentit que l'any 1868 als Jocs Florals de Barcelona (presidits per Víctor Balaguer i que representaren el punt d'encontre decisiu entre Llorente i els poetes de Catalunya) hi assisteixen Llorente, Querol, Rafael Ferrer i Bigné i Jacint Labaila. Per la seua banda, Teodor Llorente fou el mantenidor dels Jocs Florals de Barcelona de l'any 1866 (i president del Consistori de mantenidors el 1880), així com Vicent V. Querol ho fou dels de 1872, i Vicent Boix dels de 1877, de la mateixa manera que Víctor Balaguer serà el mantenidor dels Jocs Florals de Lo Rat Penat de 1880, Tomàs Forteza i Cortès dels de 1882, Francesc Pi i Margall dels de 1891, Joan Alcover dels de 1900, Ignasi Iglésias dels de 1913, Joan Ventosa i Calvell dels de 1916, mossèn Llorenç Riber i Campins dels de 1917, i mossèn Antoni M. Alcover dels Jocs Florals de 1918.

Sembla força normal que la percepció de sentir-se germans afavoresca la transició des de la germanor a la consciència d'unitat idiomàtica. Ara, el pas posterior, això és, de la catala-

nitat lingüística a la catalanitat nacional, implica tota una colla de factors d'ordre psicològic i polític força més complexos.

Naturalment, a hores d'ara no podem deixar-nos caure en el parany de sospitar que aquell sentiment de germanor renaixentista anava més enllà de la simple consciència d'unitat lingüística. En plena Renaixença tan sols hi havia, entre nosaltres, una sola nació capaç de ser percebuda com a tal, l'espanyola. En el millor dels casos, en vespres del Congrés de 1906 emergia al País Valencià una consciència clara, si bé molt minoritària, d'intervenir en la política en benefici immediat de la societat valenciana, això és, una voluntat autonomista decidida, la qual, però, encara no manifestava inquietuds sobiranistes enfront de l'Estat espanyol ni tampoc expressions manifestes d'identificació nacional amb Catalunya i les Balears. Tot just pels anys del Congrés es gestava la colla de valencianistes que, uns deu anys més tard, es reconeixeran, com Miquel Duran de València, «un català de València» (1916); una colla que, al capdavant, assoliria la maduresa suficient per emetre proclames com ara la de Carles Salvador, que manifestava:

Sóc català de València i vullc ser ciutadà valencià d'un Estat Català i no un espanyol de València, ni un valencià de l'Estat Espanyol o d'un Estat Ibèric.

Valencià de la ciutat de València, declaro que sóc català.

Història, llengua, cultura o voluntat es concerten per a declarar la meua no catalanofília, sinó la meua absoluta catalanitat.

Voldria, doncs, un Estat Català que comprengué totes les terres de llengua catalana i el meu País Valencià autònom dins l'Estat Català.⁴⁷

Siga com siga, la consciència de catalanitat idiomàtica havia fet passes notables, a l'època del Congrés de 1906, també a la societat valenciana, per bé que circumscrita a cercles selectes i, en tot cas, al costat de la pervivència dels prejudicis secessionistes. Hi podem adduir testimonis rellevants com els de Llombart, Llorente o Fullana.

De fet, l'esplet del valencianisme cultural que s'aplegava en Acció Cultural Valenciana, havia deixat establerta la seua ideologia catalanista, al seu butlletí *Acció Valenciana*, l'endemà de ser proclamada la República:

Volem la reconstrucció de la nostra nacionalitat catalana formada com sempre pels estats federats de València, Mallorca i la Catalunya estricta.⁴⁸

Des dels seus primers textos publicats en valencià, *Niu d'abelles* (1872), Constantí Llombart crea plataformes literàries conjuntes per a escriptors «valencians, catalans i mallorquins», tals com *Lo Rat-Penat*, *Periòdic Lliterari Quincenal* (1884) o *Lo Rat-Penat. Calendari*

47. V. SIMBOR, *Carles Salvador i Gimeno: una obra decisiva*, València, Diputació Provincial, 1983, p. 40.

48. «Aniversari», *Acció Valenciana*, núm. 24 (15.IV.1931), p. 1.

llemosí (1885), una fórmula, d'altra banda, manllevada a Pelagi Briz. Llobart mantingué la percepció de la unitat lingüística tot al llarg de la vida, tal com recorda el seu deixeble privilegiat, Ramon Andrés Cabrelles, a les seues memòries (Ahuir, 2005: 278):

Verdaguer es el poeta más grande de estos tiempos en España y quizá en el mundo. Ya conocerás sus poemas. Yo los tengo todos dedicados por él. Es catalán y escribe en lengua lemosina que es como si dijéramos en valenciano, pues en Cataluña y en Valencia se habla el mismo idioma lemosín con ligeras variantes, especialmente de carácter fonético.

No menys explícites foren les manifestacions que trobem esparses pels nombrosos escrits de Teodor Llorente (Roca, 2004: 51-56), fins a la seua mort. Trobem una mostra d'aquesta convicció de catalanitat idiomàtica en el fet d'haver acceptat, i oficialitzat, una de les presidències honoràries del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

Sobre la identitat de la llengua dels valencians, no deixa de ser sorprenent (tot i que coneixem les relacions, sovint tumultuoses, que s'hi produïen entre el sector jove i el més procliu al ratpenatisme) la dispersió d'opinions que s'acumulaven al si de València Nova, una de les dues entitats valencianes que s'adheriren al Congrés de 1906. La ideologia inequívocament unitarista del seu president, F. Barberà, ha estat adduïda més amunt (v. p. 71-73). També hem considerat (v. p. 86-87) el confusionisme greu sobre la qüestió de la identitat lingüística que palesava l'adhesió que feia la representació oficial de l'entitat al Congrés de 1906, una adhesió redactada en uns termes força equívocs, emparats en la boira conceptual de l'expressió «l'hermosa llengua d'oc», alhora que inclou la invocació al sentiment de germanor.

Convé cloure el panorama valencià que esbossem, respecte de la identitat lingüística en temps del Congrés de 1906, amb unes referències al pare Lluís Fullana. L'evolució del seu pensament en aquest tema va seguir una trajectòria paral·lela a la de les seues frustracions com a gramàtic i, en certa mesura, en podem rastrejar els orígens en el Congrés de 1906. Recordem l'entusiasme amb què Fullana recordava el Congrés, i que expressava en la carta que adreçava a mossèn Alcover, a finals d'octubre de 1906:

Mes impresions del Congrés són gratíssimes, de bona veritat [...]. Mon intent, clar està, no podia ser atre que aprofitarme dels estudis presentats per la colla d'illustres amadors de la nostra comuna llengua (Llorenç, 1989: 596).

Heus ací, doncs, en sentit literal, la «comuna llengua» amb què es presentava davant la magna sessió inaugural el substitut de Teodor Llorente, Vicent Mancho.

D'altra banda, als Jocs Florals de València de 1908, a Fullana li fou premiat el treball «Característiques catalanes dins lo Reyne de València», a la introducció del qual llegim:

Enumerar totes les característiques catalanes, usades dins lo Reyne de València, equivaldria a escriure una *Gramàtica Catalana*, y després d'escriure esta, posar en la portada *Gramàtica de la Llengua Valenciana*.

Precisament, una tal manifestació va rebre els elogis de mossèn Alcover:

Enviam la nostra enhorabona més coral a n-el Rt. Fr. Fullana p'el triunf alcansat i per la valentia qu'ha tenguda de proclamar una veritat a la que molts de valencians encara fan barres... per ignorància i per un malentès patriotisme provincià (Climent, 2004: 37-38).

Tanmateix, el rigor amb què B. Schädel va criticar la comunicació presentada al Congrés pel pare Fullana i el fet que aquesta crítica fos publicada per Alcover al *Bolletí del Diccionari* van provocar que el franciscà comencés a distanciar-se de Barcelona i Mallorca. En una carta adreçada a mossèn Alcover i datada el 20 de desembre de 1909, Fullana s'hi mostrava abatut per la crítica de Schädel: «...i per això m'he fer arrere en mon proposit de treballar, encara que no pugera carregar mes qu'un grà d'arena, en l'idea de l'unificació de la llengua» (Llorenç, 1989: 601).

A la seua *Gramàtica elemental de la llengua valenciana*, de 1915, Fullana encara hi manté el criteri de la identitat de la llengua dels valencians: «No és llengua essencialment diferent del català i baleàric».

Tanmateix, la ressenya que en publica Pere Barnils mena el pare Fullana al trencament definitiu amb el món cultural català. D'altra banda, l'aparició de la *Gramàtica valenciana* (1918), de Bernat Ortín, marca una mena de ruptura en la concepció de la identitat de la llengua, que s'estableix entre Fullana i el ratpenatisme immobilista, d'una banda, i les Joventuts Valencianistes, d'una altra. El cas és que aquell mateix any el franciscà esdevé un polemista combatiu de la catalanitat de la llengua dels valencians (Climent, 2004: 173-189).

I no hem de perdre de vista la convicció, i la passió, amb què mossèn Alcover va vindicar sempre la catalanitat.⁴⁹ Naturalment, el reverend manacorí assistia amb aflicció a la deserció que feia el pare Fullana —un dels seus vells col·laboradors— de les pròpies conviccions bàsiques, com ho era la catalanitat de la llengua. Una sensació semblant devia experimentar el canonge combatiu davant la tossuderia d'un dels homes més lleials a la llengua, Gaetà Huguet, també col·laborador seu, que s'entossudia a mantenir-se ancorat dins el cercle secessionista que representaven Fullana i Nebot, tal com ens recorda F. de B. Moll:

49. Hi bastarà com a mostra una esmena seua al Congrés, en la qual demana de «substituir la paraula «Catalunya» per la expressió «pobles de llengua catalana», indicant aixís que ab el nom de catalans s'han d'entendre també els fills de València, de les Balears, d'Alguer y del Rosselló» (PCILC, 1908: 595).

El patrici castellonenc Gaietà Huguet era també gran amic del canonge mallorquí, però no s'avenien gens en la manera de veure la posició relativa del valencià i el català; Huguet seguia l'opinió de Nebot, que negava la identitat essencial d'ambdues formes de parlar, i en 1921 vaig ser testimoni d'una discussió acaloradíssima entre el senyor Huguet, ja molt vell, i Mossèn Alcover (Moll, 1962₂: 24).

No cal dir que la catalanitat de la llengua del País Valencià havia quedat avalada a bastament pels romanistes que participaren en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana i, en aquest sentit, l'esment de la participació directa en el Congrés del professor R. Menéndez Pidal no és pas irrellevant. Tot i això, tampoc no podem ignorar que, en l'àmbit de la percepció identitària de la llengua, una part notòria de la societat valenciana continuava, i continua, immersa en la boira de la ignorància i, en certs casos, del joc brut. Una mostra: la crònica que publicava *El Mercantil Valenciano* de la inauguració del Congrés, en al·ludir a la salutació protocol·lària que hi féu Vicent Mancho (una salutació protocol·lària, sense títol, que posava èmfasi en «la llengua comuna»), la descriu en termes falsos i tendenciosos: «El discurso tiene por tema: El cultivo de las letras valencianas y la fraternidad de las lenguas catalana y valenciana».⁵⁰

Ningú no ignora que al País Valencià continua candent, justament com un dels eixos angulars de la política quotidiana, la qüestió de la identitat lingüística. En concret, la proposta secessionista tot sovint hi és presentada sota l'aparença d'una qüestió d'ordre tècnic, de tècnica filològica, alhora que de manera invariable hi apareix enunciada en termes que palesen una aversió a la racionalitat, als criteris científics. Al capdavall, l'anticatalanisme no és sinó una estratègia poderosa del discurs espanyolista. Recordem que, arran del Congrés de 1906, Espanya, a través de la ploma dels seus intel·lectuals, s'alçava contra la llengua catalana (Segarra, 2006: 255).

Ben mirat, el seccionisme lingüístic valencià té dos components: un de polític (constitueix un recurs antic que emprà sobretot la dreta com a maniobra de distracció davant problemes reals d'interès social) i un altre de psicològic (potser psiquiàtric), que delataria tot un joc de complexos com ara d'inferioritat, d'enveja o d'autoodi; i, a vegades, la dèria secessionista, el blaverisme, funciona com a reacció de tipologia variada, de revenja, posem per cas, tal com exemplificarien els casos de Fullana, potser el d'Huguet respecte de la joventut nacionalista emergent, el de X. Casp enfosquit pel carisma de J. Fuster, etc.

De tota manera, la llengua vista des de la perspectiva del Congrés de 1906 ofereix altres camps d'observació, a part de la identitat, potser més suggeridors encara, tals com la política lingüística. Tot i això, no ignorem que els treballs del Congrés foren incomparable-

50. *El Mercantil Valenciano*, 15.X.1906.

ment més magnànims envers l'estudi del sistema de la llengua que no de la planificació del seu ús.

Siga com siga, paga la pena que ens aturem una mica en les actituds que manifestava la societat valenciana de començament del segle XX respecte dels usos socials de la llengua. Abans he esmentat els quatre programes —més aviat projectes de programa— de política lingüística, que havien proposat Llombart, Tramoyeres, Huguet i Barberà. Així mateix fóra bo d'insistir en la posició que hi mantenia l'erudit canonge Roc Chabàs, una posició rotundament diglòssica per tal com considerava que els valencians bé podem mantenir els usos col·loquials de l'idioma amb el benentès que els registres formals hauríem de restringir-los al ple domini del castellà. No cal dir que aquesta era la ideologia lingüística dominant a la societat valenciana de l'època, una ideologia, d'altra banda, que era afavorida pel ratpenatisme, contra la qual començava a revoltar-se el valencianisme polític, que s'aplegava a l'entorn de la jove societat València Nova. Lo Rat Penat, sota el control dels elements més immobilistes, havia arribat a ser l'exponent de la burgesia valenciana, que havia optat definitivament per castellanitzar-se i, doncs, considerava el valencià com a idioma baix, això és, refugi de les classes populars i, en tot cas, com un simple divertiment per a les *folklorades*. Val a dir que Teodor Llorente no participava exactament d'aquesta mentalitat barroerament denigradora, però tampoc no era capaç de vindicar una presència social de la llengua que la fes viable, per tal com una tal pretensió xocava frontalment contra els hàbits i els projectes que havia fet seus la classe social de la qual ell precisament era un portaveu qualificat.

De l'alternativa de restituir la llengua del poble a la seua funció vertebradora de la pròpia societat, Teodor Llorente en deia «politització» de la Renaixença, una opció a la qual s'oposava decididament i que mantingué amb fermesa:

Tampoco nos hicimos la ilusión de que pudiera deshacerse la obra de la historia, rechazando más o menos la lengua castellana de las provincias que hablaron exclusivamente el lemosín en otros tiempos, y volviendo en los usos de la vida social y pública al antiguo idioma. Esto, ni nos parece posible, ni lo juzgamos conveniente (Ferrando, 1988₁: 92).

Un parell d'anys després del Congrés de 1906, Llorente insistia en aquesta mateixa posició ideològica:

[...] las buenas gentes que hablan y hablarán siempre el idioma que hablaron sus padres, sin que este cultivo de nuestra lengua regional significase hostilidad ni desvío hacia el glorioso idioma nacional, por nosotros igualmente querido, ni mucho menos la pretensión absurda de restringir su uso, cada día más indispensable (Gregori, 1989: 532).

Som, doncs, al davant de fórmules primitives per a descriure el fenomen diglòssic i que ahora propicien la mitificació del bilingüisme, al fons de la qual hi ha l'horror a qüestionar

la Nació espanyola, tal com deixarà ben explícit el darrer patriarca de la Renaixença valenciana, precisament en una anàlisi seua, d'altra banda força suggeridora, que va fer del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Tot comentant l'acollida formidable («un éxito inesperado, un entusiasmo loco») que va rebre el Congrés per part de la societat, escrivia Teodor Llorente:

Claro es que no podía promoverlo [l'«entusiasmo loco»] las cuestiones gramaticales, técnicas, áridas, que el Congreso había de tratar; pero Barcelona había comprendido que en ellas iba envuelta la defensa de su lengua propia, el principal elemento quizás de su existencia regional, de su existencia autonómica, de su existencia nacional, si hay algún loco soñador que á tanto llega [...].

Yo no sé, ya lo he dicho, si hay algo de exagerado, inoportuno é injusto, en las reivindicaciones de los catalanes para el uso de su lengua, como reina y señora de su territorio providencial, según dice el reverendo Alcover; pero estuve siempre convencido, y lo estoy más cada día, que contener, reprimir, estirpar esa lengua, como algunos pensaron, es insensato, y algo peor que insensato: es imposible (Ferrer, 2004: 142-143).

Doncs precisament la reivindicació de la llengua pròpia «como reina y señora de su territorio providencial», que escrivia Llorente, era la proposta que començava a definir-se també des d'una frontera de la joventut valencianista, la de València Nova, la qual s'havia escindit de Lo Rat Penat, l'any 1904, justament per enfrontar-se a l'immobilisme que entrebancava la dinàmica de l'antiga societat. En efecte, l'Assemblea Regionalista de 1907⁵¹ es proposà com a objectiu bàsic l'oficialitat del valencià, mitjançant la proposta de la cooficialitat del català i castellà per raons històriques:

Necessitat d'admetre l'ús y caràcter oficial de les llengües valenciana y castellana per la existència en el reine de València de pobles y comarques en què respectivament tenen la una o l'altra adoptada desde molt antich (Gregori, 1989: 533).

El cas és que València Nova passà absolutament desapercibuda durant la realització del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, al si del qual Teodor Llorente (i, encara que a una distància considerable, també el pare Fullana) fou rebut com el gran patriarca de la Renaixença valenciana, l'esplendor del qual deixava en la tenebra qualsevol altra figura que pogués manifestar-se al País Valencià de l'època.

51. Recordem que la presidència de l'Assemblea fou oferida a Teodor Llorente, el qual, però, no la va acceptar.

Recepció i projecció

El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana era clausurat, a Barcelona, el 17 d'octubre de 1906, en un acte solemne, a la mesa presidencial del qual hi havia, entre d'altres, Teodor Llorente, Vicent Mancho i el pare Lluís Fullana. Definitivament, la presència de tres valencians als llocs d'honor permet de fer-ne la lectura de la importància que l'organització del Congrés atribuïa a la causa valenciana. Recordem, una vegada més, que entre els congressistes honoraris n'hi havia vuit de valencians. Aquella colla de distincions assoleix un relleu extraordinari en comparar-les amb el migradíssim nombre de congressistes efectius valencians i amb l'única comunicació que hi presentaren. Per damunt de la resposta valenciana, la sort del País Valencià hi era percebuda amb una sensibilitat exquisida, la qual conjumina una certa delicadesa amb la preocupació i l'esperança. I és així com ho sancionava la conclusió de la ponència que hi va defensar Joaquim Casas-Carbó:

L'ànima catalana no se sentirà contenta i tranquil·la fins que senti batre a l'unison d'ella de plè a plè l'ànima valenciana. Aquest allunyament secular de les dues ànimes germanes desapareixerà aviat: era propi d'un període de decadència nacional que ja fuig. La llur vida intensa exigeix una intimitat. La meteixa llei mediterrània que ha obrat i segueix obrant sobre Catalunya, produint el seu reviscolament integral, obra també sobre València.

València no trigarà gaire a produir grans poetes i grans escriptors (no seràn fets isolats com fins ara) qui donaràn lo més superior de la llur obra en llengua valenciana. I encara que nosaltres sentim que aquesta no es sinó una de les modalitats de la llengua catalana, no havem d'anomenar-la catalana fins que'ls meteixos valencians vulguin que així s'anomeni. No es solament qüestió científica, es qüestió de sentiment.

I un sentiment no s'imposa autoritàriament. Un sentiment apareix quan es arribada la seva hora. I no es arribada encara l'hora de que'l valencià senti la llengua que ell parla, prou identificada ab la llengua dels catalans pera poder portar abdues un meteix nom.

Però l'hora ja es arribada de que senti la propia llengua diferenciada de la castellana i se l'estimi mes que no pas aquesta.

A València donchs, també com en les altres regions el cultiu de la llengua pendrà vol aviat. Tot anirà venint i s'ha d'anar fent (PCILC, 1908: 599-600).

Efectivament, la percepció de la catalanitat era feble a l'interior del teixit social valencià de començament del segle XX. Tanmateix hi començava a obrir-se pas, i potser un dels testimoniatges clars el constitueix l'anticatalanisme que aleshores rebia una forta embranzida per part dels grups polítics institucionals, el representant màxim dels quals era V. Blasco Ibáñez, que el mateix mes del Congrés, mitjançant un editorial furiós al seu diari *El Pueblo*, hi atjava la flama de l'anticatalanisme, tot explotant el tòpic muntat sobre un proteccionisme genuí de la burgesia catalana que seria frontalment bel·ligerant amb un lliurecanvisme, així mateix genuí valencià.

Siga com siga, el sistema polític valencià continua mantenint una intensa dosi ideològica d'espanyolitat en començar el segle XX alhora que la burgesia ha assumit amb convicció el procés de castellanització. Com a conseqüència, sols la llengua castellana hi ha de ser percebuda com a idioma de cultura. Tot aquest panorama avala el diagnòstic que la Renaixença identificada amb el ratpenatisme oficial fou un fracàs. Ho va copsar amb clarividència mossèn Miquel Costa i Llobera, un congressista que confiava a un altre, Joan Rosselló de Son Fortesa, amic seu mallorquí, les impressions que acabava de produir-li la coronació de Teodor Llorente, l'any 1909:

Basta dir-te que els mateixos valencians qui, per convicció floralasca, ens parlaven en valencià, quant xerraven entre ells ho feyen en castellà (!!!). Crec que l'ànima catalanesca emigrà de València ja per sempre. Lo que allà resta es un provincianisme espanyol entusiasta de les millores locals (Blasco, 1988: 59).

Almenys en la formació de l'imaginari valencià —que integra la València de les flors, del Micalet i la barraca—, que aleshores es trobava en procés de formació, Teodor Llorente havia propiciat que hi constés la llengua del poble com a element bàsic, una opció, però, que fou arraconada per l'espanyolitat irreductible del blasquisme, vindicador d'una València que sent com a pròpia la llengua castellana.

Tot aquell estat de coses certificava el naufragi definitiu de Lo Rat Penat, per al qual l'idioma havia esdevingut una pura relíquia que no s'havia de traure, doncs, del reliquiari dels versos, tot contravenint el vell projecte del seu fundador, Constantí Llombart, que entenia la llengua del poble com a eina viva, de treball, de compactació social. En definitiva, l'objectiu llombartià passava a mans de la jove València Nova, el fundador de la qual, Josep M. Puig i Torralva, propugnà un monolingüisme valencià sense concessions. Així doncs, tal com València Nova representava la caducitat de Lo Rat Penat, també el Congrés de 1906 constituïa, d'alguna manera, una fita de referència en el declivi ratpenatista. Aleshores certes inèrcies de Lo Rat Penat van permetre que la societat comptés amb representació al Congrés, el qual tanmateix ha estat segrestat de la memòria històrica de l'entitat.⁵²

Sens dubte, des de la realitat valenciana, si més no, un dels rèdits inequívocs que aportà el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana fou la proclamació multitudinària, prestigiosa i amb projecció europea de la unitat de la llengua. De tota manera, i tal com hem vist adés, València Nova començà tentinejant en aquest terreny, fins i tot a l'interior del

52. En efecte, segons avançava el segle XX, la dèria contra la catalanitat ha esdevingut obsessiva en el ratpenatisme. En constitueixen una mostra les tres publicacions «oficials» sobre la història de Lo Rat Penat, cap de les quals no s'ha dignat ni tan sols a esmentar el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, tot i l'alta representació amb què l'entitat hi fou present. Les tres publicacions són: Antoni IGUAL ÚBEDA, *Història de «Lo Rat-Penat»*, València, Excm. Ajuntament, 1959; J. GIL BARBERÀ [et. al.], *Lo Rat-Penat*, València, Consell Valencià de Cultura, 1996; MARTÍNEZ RODA [ed.] (2000).

Congrés. Ara, a través del procés que va des de la Primera Assemblea Regionalista, 1907, i la creació de Joventut Valencianista, 1908, fins a la consolidació del grup d'universitaris nacionals que s'aplegaran en Acció Cultural Valenciana, la percepció de la identitat de la llengua i de la seua funció social assolirà un canvi radical al si de la societat. Ben mirat, la generació que, l'any 1932, declara acceptada al País Valencià la codificació fabriana, mitjançant les Normes de Castelló, constitueix la continuïtat natural de València Nova i alhora del llegat del Congrés de 1906. Era la mateixa generació que, l'any 1934, posava al capdavant de la flamant revista *La República de les Lletres* la proclama següent:

LA REPÚBLICA DE LES LLETRES proclama, naturalment, indiscutiblement, la unitat del nostre idioma.

Des de la ratlla de la Provença fins als bells palmerals d'Elx, a la fita de Múrcia, es parla la mateixa llengua [...].

LA REPÚBLICA DE LES LLETRES adopta l'ortografia de la superior autoritat del nostre idioma, que és l'Institut d'Estudis Catalans; i, al mateix temps, demana l'ingrés a l'esmentat Institut d'una representació de València.⁵³

Ara mateix ignore si la Redacció de *La República de les Lletres* tenia en compte, en redactar la sol·licitud a l'IEC «d'una representació de València», que aleshores el canonge Josep Sanchis i Sivera era membre corresponent de la Secció Històrico-Arqueològica. O potser considerava que no n'hi havia prou, amb el cas aïllat del canonge erudit.

Siga com siga, no hauríem de menysprear la dada que a València sorgí la proposta, en temps de la República, d'organitzar el Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Fou una iniciativa de M. Sanchis Guarnier,⁵⁴ que en fer el toc d'atenció, l'any 1934, que s'acostava el VII centenari de la conquesta del cap i casal —centenari que s'escauria el 1938— i que calia preparar-lo a consciència, proposà de dur a terme el Segon Congrés com una de les activitats que integrarien la commemoració de la conquesta.⁵⁵ Entre les persones amb qui degué contactar per engrescar-les en aquesta aventura hi havia Carles Salvador, el qual li contestava en una carta datada el 3 de febrer de 1935:

La vostra carta que agraixc moltíssim i en la que em comuniqueu la vostra idea de celebrar a València el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana l'any 38, em planteja el problema següent: sóc jo un dels valencians indicats per a organitzar un Congrés de tal importància? Em reconec massa poca cosa. Jo podré ajudar a qui, com vós, en sàpia de filologia [...].

53. *La República de les Lletres*, núm. 1, juliol-setembre de 1934, p. 33.

54. M. SANCHIS GUARNER, «S'acosta el 1938», *El Camí*, 29.XI.1934.

55. V. SANTI CORTÉS, *Manuel Sanchis Guarnier (1911-1981): Una vida per al diàleg*, València, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 101-102.

Hi ha un perill: que els Bayarri, els Morante i els Fullana aprofiten el motiu del Congrés per a escriure quatre articles de premsa i provocar un ambient contrari al científisme del Congrés i això pel consabut «perill català».

No obstant açò, que jo crec entrebancaria el desenvolupament normal de l'organització i celebració del Congrés —qüestió econòmica i cretinisme indígena—, podeu comptar amb mi. Jo us ajudaré tot el que podré. Vós i Renat⁵⁶ haureu de portar el pes de la feina i ha d'ésser organitzat únicament per valencians.

En la formidable iniciativa de Sanchis Guarner insistia encara, a la darrerria de 1935, Adolf Pizcueta, que des de la *La República de les Lletres* suggeria a les corporacions valencianes un pla preparatori del centenari previst per al 1938:

Primer que res, [haurien de] manifestar el seu propòsit de donar solemnitat al centenari i després prendre el patronatge dels actes a celebrar, designant ja les Comissions que confeccionen el programa i que es dediquen a preparar els que requereixen una organització metòdica i llarga. Per exemple, un Congrés de la llengua, del qual ja s'ha parlat privadament, al que assistirien àdhuc autoritats estrangeres i que tinga, per tant, un positiu interès científic, necessita una propaganda enorme.⁵⁷

Definitivament, la fredor amb què el País Valencià va rebre el Primer Congrés podia haver estat contrarestada pel protagonisme que tenia pendent d'assolir a través de la projectada realització del Segon Congrés, previst per a l'any 1938. Tanmateix aquesta iniciativa esplendorosa seria sufocada brutalment per la intransigència del feixisme, el qual, però, no aconseguiria d'esborrar les petjades indestructibles que havia deixat damunt el sòl valencià el Congrés definitivament transcendent de 1906.

Com a corol·lari final, m'agradaria fixar-me en una dada de la carta que acabe d'esmentar, a través de la qual Carles Salvador exposava a Sanchis Guarner l'opinió personal sobre el projecte que aquest li havia plantejat d'organitzar el Segon Congrés; exactament, la dada que vull remarcar és el destí de la carta: Palma de Mallorca. Sanchis Guarner, doncs, s'estava aleshores a Palma. I bé que coneixem aquesta estada, que corresponia a l'eixida per les Balears, els mesos de gener i febrer de 1935, que duïen a terme Sanchis Guarner i Moll amb l'objectiu de

56. Josep Giner i Marco (València, 1912-1996), conegut també pel pseudònim *Guillem Renat i Ferrís*, o simplement *Renat*, fou deixeble de Pompeu Fabra i Joan Coromines i un dels filòlegs valencians més sòlids del segle XX. Persona introvertida, la seua obra passà força desapercibuda i darrerament ha estat reivindicada pel professor Antoni FERRANDO, *Josep Giner i Marco. Obra filològica (1931-1991)*, València, IIFV i Denes, 1998.

57. A. PIZCUETA, «Centenari de la fundació del País Valencià», *La República de les Lletres*, núm. 6 (octubre-desembre 1935), p. 5-8 Santi CORTÉS, *Manuel Sanchis Guarner (1911-1981: Una vida per al diàleg*, València, Insitut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 89.

passar-hi les enquestes de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*. No pretenc insinuar amb aquestes indicacions que la idea del Segon Congrés podia haver-la tingut el filòleg valencià aleshores, per tal com l'havia feta pública el desembre precedent, a través del setmanari de València *El Camí*. Ara, tampoc no puc desestimar el fet que Sanchis Guarner havia encetat, precisament la primavera de 1934 i al Centro de Estudios Históricos, de Madrid, «una inalterable i fecunda amistat»⁵⁸ amb F. de B. Moll. Va ser aleshores que, del contacte fecund entre tots dos filòlegs i patriotes sorgí la llum del Segon Congrés del català? Vet ací un interrogant engrescador.

Siga com siga, de Mallorca va eixir el sol que il·luminà el Congrés de 1906, feliçment dut a terme a Barcelona; al País Valencià —potser amb la contribució del menorquí irrepetible— van covar-se les il·lusions d'un Segon Congrés, el qual tingué lloc definitivament l'any 1986, amb una participació compacta del conjunt dels territoris de la catalanitat, dins el qual el País Valencià assolí de situar-se a l'alçada de les circumstàncies. Al capdavall, els fruits del Primer Congrés s'hi manifestaven vistsents... i esponerosos.

Bibliografia

- AHUIR, Artur (2005). «Les memòries d'un literat. Una desconeguda font biogràfica de Constantí Llobart. Les notes de Ramón Andrés Cabrelles». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 257-303.
- ANDRÉS PÉREZ, Josep (2003). «El federalisme de Vicent Blasco Ibáñez i la qüestió valenciana». *Afers* [Catarroja], núm. 44, p. 175-204.
- ARCHILÉS, Ferran (2003). «Contra el 'fermaler verí centralista'. Gaetà Huguet i les possibilitats i els límits del federalisme al País Valencià». *Afers* [Catarroja], núm. 44, p. 107-140.
- ARCHILÉS, Ferran; MARTÍ, Manuel (2004). «La construcció de la regió com a mecanisme nacionalitzador i la tesi de la dèbil nacionalització espanyola». *Afers* [Catarroja], núm. 48, p. 265-308.
- ARCHILÉS, Ferran; SEGARRA, Josep Ramon (2005). «Renaixença i identitat regional: Constantí Llobart i la construcció de l'imaginari regional valencià». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 55-109.
- BARBERÀ I MARTÍ, Faustí (1910). *De regionalisme i valentinicultura. Discurs vell i comentaris nous*. València: Vives Mora.
- BLASCO, Ricard (1985). *Constantí Llobart i «Lo Rat Penat», periòdich lliterari quincenal*. València: Diputació de València.
- (1988). «Llengua i pàtria al País Valencià durant la Renaixença». *Caplletra* [València], núm. 4, p. 43-67.

58. Santi CORTÉS, *Manuel Sanchis Guarner (1911-1981: Una vida per al diàleg*, València, Insitut Interuniversitari de Filologia Valenciana, i Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 89.

- BORT, Jordi (2006). «Centenari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana». *Saó* [València], núm. 309 (setembre), p. 32-33.
- CLIMENT, Josep Daniel (2003). *L'interés per la llengua dels valencians (segles XV-XIX)*. València: Consell Valencià de Cultura.
- (2004). *L'obra lingüística de Lluís Fullana i Mira*. Paiporta: Denes.
- (2006). «Cent anys del I Congrés de la Llengua». A: *Levante: El Mercantil Valenciano* (13 octubre), Posdata, p. 1.
- (2006). «Els valencians en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana». [Inèdit].
- ESCARTÍ, Vicent Josep (2005). «Les idees de Constantí Llombart a través de Lo Rat Penat. Calendari llemosí». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 137-165.
- ESCARTÍ, Vicent Josep; ROCA, Rafael [ed.] (2005). *Constantí Llombart i el seu temps*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- FERRANDO, Antoni (1988₁). «Llengua literària i actitud política en Teodor Llorente. A propòsit de *Cartes de soldat i Pro patria*». *Caplletra* [València], núm. 4, p. 91-112.
- (1988₂). «Presència valenciana al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)». *Caplletra* [València], núm. 4, p. 167-178.
- [ed.] (1989). *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Àrea 7 Història de la llengua*. València: Institut de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- FERRER MIRALLES, Vicent (2004). *La llengua en portada. Ideologies lingüístiques en la premsa valenciana (1902-1923)*. Paiporta: Denes.
- GIMENO, Lluís (2004). *Mossèn Alcover i les comarques centrals del territori lingüístic. (Correspondència epistolar amb mossèn Joaquim Garcia Girona)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GREGORI, Carme (1989). «La llengua a les primeres revistes del valencianisme polític». A: FERRANDO, A. [ed.] (1989), p. 531-540.
- GUARDIOLA I SAVALL, M. Isabel (2005). «L'aportació de Llombart al diccionari d'Escrig». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 233-255.
- HUGUET I BREVA, Gaetà (1902). «Notes valencianistes». *Ayer y Hoy* [Castelló de la Plana], v. I, núm. 2, (15 gener).
- LLOMBART, Constantí (1878). *Excel·lències de la llengua llemosina*. València: Emili Pasqual.
- (1879). *Los fills de la Morta-viva. Apunts bio-bibliogràfics*. València: Emili Pasqual.
- LLORENÇ, Alfons (1989). «Lluís Fullana i la unitat de la llengua catalana. Relació epistolar del pare Fullana i mossèn Alcover (1902-1916)». A: FERRANDO, A. [ed.] (1989), p. 579-605.
- LLORENTE, Teodor (1906) [VALENTINO].
- MARTÍ MESTRE, Joaquim (2005). «Constantí Llombart i la llengua». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 201-231.
- MARTÍNEZ RODA, Federico [ed.] (2000). *Historia de lo Rat Penat*. València: Lo Rat Penat.
- MOLL, Francesc de B. (1962₁). *Un home de combat (Mossèn Alcover)*. Palma de Mallorca: Editorial Moll.
- (1962₂). *Mossèn Alcover i el País Valencià*. València: Lo Rat Penat.
- MORA, Ramon (2005). «Sobre la Renaixença valenciana». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 17-35.

- PCILC (1908). *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana: Barcelona, octubre de 1906*. [N'hi ha reedició, en facsímil, a càrrec de la Fundació II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona: Editorial Vicens-Vives, 1985. Cite per aquesta reedició]
- PEREA, Maria Pilar (2006). *El centenari del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya.
- PÉREZ I MORAGÓN, Francesc (2005). «Constantí Llobart, el pobre de les grans empreses». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 17-35.
- ROCA RICART, Rafael (2003). «Teodor Llorente. Del provincialisme al regionalisme valencianista». *Afers* [Catarroja], núm. 44, p. 53-74.
- (2004). *Teodor Llorente, el darrer patriarca*. Alzira: Bromera.
- (2005). «Les relacions entre Teodor Llorente i Constantí Llobart». A: ESCARTÍ, V. J.; ROCA, R. [ed.] (2005), p. 79-109.
- SALA I GINER, Daniel (2000). «Naiximent de lo Rat Penat (1878-1902)». A: MARTÍNEZ RODA, F. [ed.] (2000), p. 25-120.
- SEGARRA I NEIRA, Mila (2006). «En el centenari dels Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (Barcelona, octubre de 1906): Un impuls per a la codificació de la llengua catalana». *Estudis Romànics* [Barcelona], XXVIII, p. 249-265.
- SIMBOR I ROIG, Vicent (1989). «La llengua catalana al País Valencià durant el segle XX». A: FERRANDO, A. [ed.] (1989), p. 93-110.
- TRAMOYERES, Lluís (1879). «La lliteratura llemosina dins lo progrés provincial». A: LLOBART, C. (1879), p. IX-XXVII.
- VALÈNCIA NOVA (1906). «Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana». *Valencia Nova. Periòdich Regionaliste quincenal* [València], núm. 12 (20 octubre), p. 6-7.
- VALENTINO (1906). «De Barcelona. El Congreso Internacional de la Lengua Catalana». *Las Provincias* [València], (12.XI.1906). [Reproduït per FERRER MIRALLES (2004). Cite per aquesta edició]